

Historia Scholarum

1068.

Poznanense gymnasium.

103660

1841

II

Jahresbericht über das Schuljahr von Michaelis
1840 bis dahin 1841.

*Gymnasium Bernau bei Dr. Hoffmann
Poetarum Polonicorum Deliciae, 2 Bänden*

Jahresbericht

nichtigk. poematis. Jan. Kochanowski's
über

das Schuljahr von Michaelis 1840. bis dahin 1841.

größt. Mienichli

womit zu der

öffentlichen Prüfung

der Schüler

des

Königlichen Marien-Gymnasiums

am 28., 29. und 30. September 1841.

ergebenst einladet

M. Stoc,

Direktor des Gymnasiums.

INHAFT.

- 1) Auswahl aus Joh. Kochanowski's lateinischen Gedichten, übersetzt vom Oberl. Dr. Hoffmann.
- 2) Schulnachrichten vom Direktor.

POSEN,

gedruckt in der Königl. Hofbuchdruckerei von W. Decker & Comp.

Handwritten text at the top, possibly a title or address, including "Hochschule" and "Lehrstuhl".

Handwritten text below the title, possibly a subtitle or author information.

778181

Handwritten text, possibly a date or location, including "1841".

103660
11 1841

Handwritten text, possibly a signature or date, including "1841".

Handwritten text, possibly a signature or date, including "1841".

Handwritten text at the bottom, possibly a list or index, including "1) ...", "2) ...", and "3) ...".

Handwritten text, possibly a signature or date, including "1841".

Handwritten text at the very bottom, possibly a footer or page number, including "1841".

Poetarum Polonicorum Deliciae.

Partic. 1. Joannis Cochranovii poemata selecta.

Interpretatus est

Andreas Hoffmann, Phil. Dr.

PRAEFATIO.

Ne alii aliud consilium mihi tribuant, poetarum Polonicorum carmina latina interpretari ingresso, quomodo ad hanc studiorum rationem deductus sim, praefandum paucis mihi videtur. Quum opera mea Polonicae maxime juventuti erudiendae dicata sit, antiquitates Polonorum accuratius, quam Germani vulgo facimus, cognoscendas mihi esse putavi. Id ego via et ratione faciendum ratus ipsorum Polonorum vetusta litterarum monumenta quum adissem inprimis latinae linguae in Polonia fata animo secutus sum. Qua de re quum scirem Mecherzyńskium copiose disseruisse, cujus tamen libellus ¹⁾ neque in Germanicam linguam conversus est neque quamvis bonae frugis plenus, non habet, quae accuratius disputata velis, operae pretium facturus esse mihi videbar, si linguae latinae in Polonia historiam contexerem. Sed hic locus, quum natura sua difficilis et multiplex, tum vero impeditus ei, qui Polonici sermonis nondum satis gnarus est, latius patet, quam ut adhuc res omnes ad illustrandum eum necessarias colligere potuerim. Jam vero hoc agenti mihi, ut fit, aliud consilium subnatum est. Quum enim pervolutarem opera poetarum latinorum, qui olim in Polonia floruerunt, invenire mihi visus sum, quae etiam nunc legentium animos liberali quadam oblectatione perfundere possint. Inspectis autem libris, qui de historia litterarum conscripti vulgo circumferuntur, neque nomina illorum poetarum commemorata reperiebam omnia, neque iis ipsis, quorum fere mentio fit, tantum laudis impertitum videbam, quantum merere videntur. Quo laetius autem indies inter Polonos litterarum studia efflorescere animadvertiebam, eo magis tempus venisse credebam, ut etiam latinorum poetarum reliquiae, quae, ut olim eximia penes Polonos latine scribendi dicendique laus esset, effecerunt, a contemptu et oblivione, qua paene obruti jacent, vindicarentur. Quos si qui forte sunt, qui recte negligi opinentur

¹⁾ Historia Języka Łacińskiego w Polsce. W Krakowie 1833.

propterea, quod latinum potius, quo tunc omnes homines litterati in scribendo ac disputando utebantur, quam patrium sermonem coluerint, videant, ne illi ob id ipsum patriae suae apud exterarum gentes eo plus laudis conciliasse existimandi sint, quo latinae linguae fines olim latius quam ullius recentioris patebant. Iniquum vero est, eos posthuma laude carere, qui sensum pulchritudinis venustisque et inter aequales exemplo suo excitaverunt et ad posteros ingenii sui monumentis propagaverunt. Inter tot millia poematum latinorum, quae post renatas litteras recentior aetas protulit, complura esse ita comparata ut sine ullo litterarum detrimento oblivioni relinqui possint, nemo mirabitur. Neque tamen propterea totum hoc poesis genus adeo fastidiose contemni et abjici debebat, ut jam plerisque vix nomina Sarbievii, Acerni, Janicii, Hieronymi Balbi, Hieron. Frascatoro, Hieron. Vidae, Lotichii Secundi, G. Sabini, Jac. Baldei, Joannis Secundi, Joannis Oweni ceterorumque in eo genere principum nota sint. Atqui consentaneum non est, veterum Graecorum Romanorumque vel minutissima fragmenta conquiri, excuti, illustrari diligentissime, recentiorum ingeniorum monumenta partim pulcherrima obsita situ tinea incuriose relinqui. Itaque vehementer gavisus sum, quod nuper Fr. Tr. Friedemannus Bibliothecam scriptorum ac poetarum latinorum recentioris aetatis selectam edere instituit, eoque non solum studiosorum usibus egregie consuluit, verum etiam latinitatis adversariis exempla illustria proposuit, quae intuentes intelligerent, nostra inertia, non linguae vitio fieri sicubi latine scribendi studium obesse magis quam prodesse litteris hoc tempore videatur. Sed ut ad rem redeam, inter omnes constat, Polonos olim imitando exprimere scriptores et poetas latinos, quam commentariis illustrare et emendare maluisse. Unde factum est, ut grammaticorum et criticorum pauca apud eos extant monumenta, at historicorum, oratorum, poetarum ea et copia et praestantia sit, ut eo nomine praecipuum inter populos eruditos locum suo jure sibi vindicent. Taceo nomina eorum, qui quum eruditionis magis quam ingenii documenta ediderint, versificatores potius quam poetae censendi sunt. Sed M. C. Sarbievius, Sebastianus Acernus (Klonowicz), Clemens Janicius, Joannes Cochranovius, Petrus Roysius, Joannes Dantiscus, Simon Simonides (Szymonowicz), Vigilantius Gregorius Samboritanus digni certe sunt, quorum memoriam non intercidere patiamur. Quorum carmina quum partim in ipsa Polonia raro inveniantur, neque a scholae nostrae rationibus, neque ab hujus aetatis ingenio alienum existimavi, memoriam paene intermortuam Polonorum, qui in poesi latina excelluerunt, renovare, ut et illis laudis aliquid accederet et juvenus nostra haberet, unde virtutis exempla peteret et quo ad imitandam majorum suorum sollertiam incitaretur. Ac primum quidem in hoc delectu locum Joanni Cochranovio concessi propterea, quod, quamvis et in lyricis Sarbievio aliquanto inferior et in elegis Janicio impar, tamen eo utrique antecellit, quod in vernacula et in latina poesi parem prope laudem consecutus est. Accedit quod Sarbievius, quum antea saepe tractatus, tum nuper in Friedemanni Bibliotheca repetitus est, Joannis Cochranovii contra poemata latina adhuc paene intacta mansisse videntur. Ego certe neminem novi, qui ea aut illustrare aut interpretari Germanice conatus sit. Quod etsi huic meae qualicunque opellae quandam novitatis gratiam conciliare posse videtur, multo magis tamen sollicitum me reddit, ne dum incedo via lubrica neque ab aliis trita, passim a vero aberrasse deprehendar. Itaque etiam atque etiam

veniam a lectore benevolo petitam volo, si quos in errores me incidisse animadverterit. In eligendis carminibus ita versatus sum, ut quantum per spatii scriptioni huic concessi angustias fieri poterat, e singulis poesis generibus, quae Cochanovius attigit, specimen aliquod proponerem, unde de peculiari poetae ingenio et indole iudicium quam minime fallax fieri posset. Eandem rationem deinceps in reliquis poetis tenebo, si consilium meum non omnino improbari intellexero. In vertendo quid secutus sim, res ipsa declarabit; illud tantum moneo, me non temere solam naturam secutum esse, sed leges quas C. Kirchnerus aliique interpretibus Germanicis scripserunt, diligenter respexisse. Sequitur ut pauca de vita et carminibus latinis Cochanovii exponam. ¹⁾

Joannes Cochanovius, gente Corvinus, patre Petro, qui terrestris, quem vocant, iudicis officio in Palatinatu Sandomiriensi fungebatur, Siczyna in villa paterna natus est A. 1532. Post obitum patris, quem puer amisit, in severissima matris disciplina educatus, quum prima litterarum rudimenta haud sine fructu in patria deposuisset, singulari quodam bonarum artium ardore incensus, Germania peragrata, Lutetiam Parisiorum se contulit. Ibi philosophiae, historiae, linguarum et poesis studio, ad quod naturae impetu totus ferebatur septennium impendit et (Elegg. III, 8)

Hic illum patrio modulantem carmina plectro

Ronsardum vidit nec minus obstupuit,

Quam si Thebanos ponentem Amphiona muros

Orpheave audisset Phoebigenamve Linum.

Inde in Italiam transgressus Romae atque Patavii aliquot annos substitit, imprimis Manutii et Robortelli consuetudine delectatus. Sed rei familiaris cura eum adduxisse videtur, ut in patriam rediret, id quod ex elegia, quam modo commemoravi, conjicere licet:

Et Liger et Rhodanus nostrum sensere dolorem,

Cum linquenda mihi Gallica regna forent;

Sed domus infelix, utroque orbata parente,

Clara me in patriam voce vocabat humum.

Reversum ad suos Philippus Padnevius, Episcopus Cracoviensis idemque Cancellarius regni, sola fama notum in aulam regiam accersivit, cui quum non modo ingenii elegantiam ac leporem, sed etiam latine scribendi genus, quo tunc et publica et privata transigebantur negotia, probasset, regis auctoritate in Secretariorum numerum adscriptus est. Sed eidem Padnevio roganti hortantique, ut sacerdotalem vitam amplecteretur, minus obsecutus, quod, liberiore ingenio praeditus, severitati, quae decet verbi divini ministrum, se imparem crederet, simulare vero eam nefas duceret, libertatem et litterarum otium purpurae atque infulis anteposuit. Nec minus fortiter Petro Miscovio, qui Padnevio successit, idem urgenti instantique quamvis optime de se merito patrono restitit. Eandem consilii constantiam et privatae vitae amorem postea quoque ostendit. Postquam enim Miscovius, cujus patrocinio satis lauta beneficia, a liberalitate regis impetrata, debebat, ab aula ad tranquillitatem Episcopatus sui se transtulit, et ipse licet Stephanus rex amplissimo sti-

¹⁾ Excerpta e vita J. Cochanovii, Arato ejus praefixa. Cracov. 1612.

pendio oblato retinere eum in regia cuperet, non amplius alieno sed suo arbitrio vivendum ratus, Czarnolassium rus paternum secessit. Ibi omissis haud cunctanter beneficiis ecclesiasticis, uxore e nobili Podloviorum gente ducta, ne liberalissimis quidem pollicitationibus commoveri potuit, ut rusticae poeticaeque vitae libertatem deliciasque cum honorum speciosa servitute commutaret. Itaque non inanis imitatio est Horatii, sed vera morum similitudo, quum Elegg. III., 15. haec de se praedicat:

Patria rura colo : nunc fallax aula valebis;

Nil promissa equidem magna tua illa moror.

Libertas gemmarum instar mihi et instar arenae est,

Lydius aurifera quam vehit amnis aqua.

Hic ego nec nutum alterius nec limina servo,

Infringens duris molle latus foribus.

Nec votis exopto famem incoenatus herilem,

Nec cuiquam in turba pugno aperire viam.

Nullius ad leges vitam compono, licetque

Tempora mi arbitrio ponere cuncta meo.

Hoc in secessu quum ad poesis studium retentum illud animo, remissum temporibus, nunquam prorsus intermissum se retulisset, in patrio sermone ita excelluit, ut inter principes locum suum obtineat, latinis autem carminibus ad veterum elegantiam proxime accessit. Diem supremum obiit a. 1584, aetatis suae quinquagesimo secundo. Vernacula carmina jam vivo eo in ore ac sermone omnium versabantur; latina poemata post mortem demum ejus a. 1584 typis excusa et postea saepius repetita haec sunt:

1) Elegiarum libri quatuor, quibus continentur Elegiae quadraginta septem.

2) Foricoenia sive Epigrammatum libellus. Complectitur Epigrammata et carmina varia.

3) Lyricorum libellus; continet odas duodecim.

4) Ad Stephanum Bathoreum regem Epinicion a. MDLXXXII.

5) In nuptias Joannis de Zamoscio ac Griseldis Bathoreae Epithalamium.

6) Carmen iambicum Andreae Patricio inscriptum.

7) Epitaphium Doralices.

8) Gallo crocitant Amoebe.

9) Dryas Zamchana.

10) Pan Zamchanus.

11) Orpheus Sarmaticus.

12) M. T. Ciceronis Aratus ad Graecum exemplar expressus ¹⁾ et locis mancis restitutus cum praefatione duplici auctoris.

¹⁾ Ita correxi. Edd. vulgo expensum.

Horum poematum praestantissima sine controversia sunt Elegiae et Epigrammata; in lyricis enim et minus quam par est assurgit et manifestae apparent imitationis vestigia, quae ubicunque deprehenduntur, molestam lectionem reddunt. Temporariis autem carminibus datur ea venia, ut minus acriter excutienda existimentur. At Elegiae Cochanovii dulces inprimis et elegantes, et quae, quum in eodem fere argumento versentur, grata tamen inventionis varietate animum teneant; nihil in iis inane, nihil fucatum, nihil alienum ab antiquitatis consuetudine reperies, ut nisi res, quas tractat, passim recentiore poetam arguerent, Tibullum Propertiumve legere tibi videreris. Atque quum poeta ex animi impetu et divino quodam afflatu existimetur, Cochanovium revera Musarum et fonte repletum et instinctu excitatum ad haec carmina pangenda accessisse, fatendum est. Latinitatis autem scientia et usus in eo tantus fuit, ut peregrina lingua poeticam facultatem non retardasse sed stimulasse videatur. Ex duabus his rebus fluxerunt illa orationis perspicuitas, illa compositionis facilitas, illa inaffectedata jucunditas, quae in Cochanovii Elegiis et Epigrammatis ubique conspicuae sunt atque eo plus commendationis gratiaeque iis conciliant, quo saepius hae virtutes in recentioribus poetis latinis desiderantur. Sed ne quis cupidior me laudis Cochanovianae putet, judicia eorum qui de poesi ejus latina aut dedita opera scripserunt aut obiter mentionem fecerunt, addidisse juvabit. Inprimis commemorandus est Braunius, cujus auctoritas multum apud nos valere debet, quod in recensendis scriptoribus Poloniae et Prussiae, quum reliquis fere, tum vero poetis severum atque adeo acerbum iudicem se praebeuit. Qui quum Alberti Ines Lechiadem gravissime reprehendat atque omnino poetis christianis imitationem ethnicorum exprobet ¹⁾ nihilominus Cochanovium »in Latino Carmine eruditum et bonum, in Polonico vero eminentissimum Poetam« dicit ²⁾ et praecipue ejus »facilitatem et quae circum praecordia ludat Lectoris, amoenitatem« laudat. Non minus iudicium nostrum confirmat Casimirus Brodziński, ³⁾ qui Elegias in Polonicum convertit et in praefatione copiose et perite de virtutibus poesis Cochanovianae disserit.

Car. Mecherzyński ⁴⁾ Cochanovium tantopere extollit, ut dicat, eum conjungere virtutes Ovidii, Propertii, Tibulli et Catulli, oblitus videlicet, nimiam laudem omni pondere carere. Sim. Starovolscius ⁵⁾ vitae ex operibus Cochanovii transcriptae duo ejus elogia apposuit, de suo nihil addidit. Denique huc partim pertinent, quae Hieron. Juszyński ⁶⁾ de Cochanovio disputat.

Restat ut gratias agam maximas Josepho Łukaszewicz, viro doctissimo, quod pro humanitate sua et pro assiduitate illa, qua et ipse litteras Polonicas impigre ornat augetque et ceterorum studia excitat ac fovet, et librorum et eruditionis suae copiam mihi liberalissime fecit.

¹⁾ De scriptorum Polon. et Pruss. virtut. et vitiis p. 174. sq. ed. Colon.

²⁾ L. c. p. 106.

³⁾ Elegie Jana Kochanowskiego z Łacińskiego przełożone przez Kaz. Brodzińskiego. Warszawa 1829. cf. inprimis p. III.

⁴⁾ Historya Języka łacińskiego w Polsce. w Krakowie 1833 p. 67. Jan Kochanowski... w wierszu Łacińskim połączający zalety Owidego, Propereyusza, Tybulla i Katulla cett.

⁵⁾ Script. Polon. Hecatont. p. 44.

⁶⁾ Dykeyonarz Poetów Polskich. T. I. p. 187—192.

Joannis Cochranovii poemata selecta.

I.

Nunc age, quo pacto bellatrix Vanda ¹⁾ Polonis

Praefuerit, solito carmine, Musa, refer.

Sublato e vivis Craco patre, filius annis

Inferior, caeso fratre per insidias,

Invasit regnum: porro is quoque numinis iram,

Et fratris manes nocte dieque pavens, ²⁾

Occubuit victus furiis neque longius anno

Laetatus parto est per scelus imperio.

Unica restabat Craci de sanguine Vanda,

Vanda potens forma, Vanda potens animo. ³⁾

Non illa aut lanae radiisque assueta Minervae,

Filo aut ducendis versicolore notis:

Sed jaculis armata citae comes ire Dianae,

Sternereque adversas per nemora alta feras.

Hinc odium taedae, hinc mentio nulla hymenaei,

Et constans placitae virginitatis amor.

Quod tacitum illa suo semper sub pectore pressit,

Cum diversa hominum spes foret interea; ⁴⁾

Qui tibi, Nympharum pulcherrima Sarmatidarum,

Optabant sponsum laude opibusque parem.

Huic ergo unanimi assensu populusque patresque

Mandant foeminea sceptrata tuenda manu.

Illam reluctari primum neque credere vires

Posse suas tanto sufficere imperio.

Instantis precibus vix tandem victa senatus,

In solio sedit pulchra virago patris.

Atque ita commissum curavit sedula munus,

Conferri magnis possit ut illa viris.

Multi illam Arctoo juvenes ex orbe petebant,

Quorum vota plagas rapta per aërias. ⁵⁾

Ritogarus Teuto ⁶⁾ ante alios instantius ⁷⁾ ambit,

Verum spem vanam Ritogarus quoque alit.

Hic opibus florens et duro Marte superbus,

Jactabat Rheni nobilis esse genus. ⁸⁾

Sed neque opes ullas, nec fortia facta, genusve

Vanda viri curat virginitatis amans.

Despectus fremit ille et curis ducitur anceps;

Hinc irae rabies, hinc ferus urget amor.

Auswahl aus Joh. Rochanowski's lateinischen Gedichten.

I.

Auf! erzähle mir, Muse, wie einst die Kriegerin Wanda
 Polen zum Siege geführt, nimm den gewohnten Schwung.
 Als Krakus, ihr Erzeuger, entschwunden dem Kreise des Lebens,
 Riß der jüngere Sohn, Brudermord bahnt ihm den Weg,
 An sich die Herrschaft; auch ihn ereilte die zürnende Gottheit;
 Denn vor des Bruders Geist zitternd bei Tag und bei Nacht,
 Unterlag er der Furien Macht, nicht länger als Jahresfrist
 Freund der Herrschaft sich, welche der Frevel erwarb.
 Einzig blieb nun Wanda noch aus dem Geblüte des Krakus,
 Wanda gewaltig an Reiz, Wanda gewaltig an Muth.
 Nicht gewohnt mit der Spule das Wollengewebe zu festen,
 Noch zu wirken geschickt farbiger Muster Gebild:
 Sondern mit Spießen gerüstet zu folgen der raschen Diana,
 Im hochlaubigen Hain niederzustrecken das Wild.
 Darum haßt sie die Ehe, gedenket auch nie der Vermählung,
 Jungfrau immer zu sein, ist ihr beständiger Wunsch,
 Den im Stillen sie birgt im tiefsten Grunde des Herzens,
 Während die Welt indeß mancherlei Hoffnungen hegt,
 Einen Gemahl dir wünscht, holdseligste polnischer Nymphen,
 Deiner würdig an Ruhm, deiner auch würdig an Macht.
 Ihr übergeben einhellig das Volk und die Fürsten die Herrschaft,
 Daß eines Weibes Hand führe das Scepter hinfort.
 Zwar widerstrebet sie anfangs und glaubet nimmer gewachsen
 Ihre gebrechliche Kraft lassender Herrlichkeit Wucht;
 Bis sie am Ende, den Bitten nur weichend des drängenden Reichsraths,
 Auf des Erzeugers Thron steigt eine männliche Maid.
 Thätig waltet sie nun in ihrem erhabnen Berufe
 Mit jungfräulichem Sinn, Helden vergleichbar an Kraft.
 Zahlreich kamen um Wanda zu freien die Junker des Nordens,
 Ihre Gelübde verweht rassender Winde Gewalt.
 Und vor Allen umwirbt sie Germaniens Rüdiger eifrig;
 Doch auch Rüdiger nährt trüglische Hoffnung umsonst.
 Rheinischen Stammes sich rühmend, aus einem erlauchten Geschlechte,
 Pranget im Glanze der Macht, trotz er auf Schlachtengewalt;
 Doch nicht lockende Macht, nicht Heldenthaten, noch Adel
 Beugen der Fürstin Entschluß, immer nur Jungfrau zu sein.
 Jener ergrimmt, verschmäht, von wechselnden Qualen gepeinigt,
 Bald erglühend vor Zorn, bald von der Liebe verzehrt:

Mutanda est ratio,⁹⁾ precibus nil egimus, inquit:

Et simul arma amens exitiosa capit.

Non latuit Vandam, quid vecors Teuto pararet,

Quare nec rebus defuit ipsa suis.

Jamque pares utrinque animos in bella ferebant,

Cum Vandae praeco missus ab hoste venit.

Ritogarum, o hera, ait, mox es visura: virumne,¹⁰⁾

Anne hostem mavis, optio salva tibi est.

Neutrum, Vanda inquit, cupio: tantumque locuta,

Praeconem nulla jussit abire mora.

Hoc responso hostis magis irritatus, amore

In furias verso, propositum urget iter.

Huic acie instructa pharetrata occurrit Amazon,

Votum sublatis tale vovens manibus.

Quod pretio dignor summo, atque ante omnia carum

Aestimo, si vinco, Juppiter esto tuum.

Andiit orantem placida Saturnius aure,

Intonuitque alti dexter ab arce poli.

Omine laeta cani signa imperat, ipsa in hostem

Ante alios rapido concita fertur equo.

Reginam insequitur densis exercitus hostis,

Hos animo excipiunt Teutones intrepido.

Pugna atrox oritur, caeduntque caduntque vicissim,

Mars ferus hinc celeres spargit et inde neces.

Fusus ad extremum est miles Germanus et ipse

Dux aquilas ictus concidit ante suas.

Arma modo exanimi detracta: cadaver humatum,

Captis vita data est, tutaque abire via.

At qua pugnatum est victrix regina trophaeum,

Vistuleas ponit nobile propter aquas.

Huc galeas atque arma virum tulit: inde sonantem

Conversa ad fluvium talibus orsa loqui est:

Vistula dives aquae, fluviorum Vistula ocelle,¹⁵⁾

Quosunque Arctoo despicit ursa polo.

Quae tibiserta prius floresque offerre solebam,

Illa ego Vanda tuis cognita fluminibus,

Nunc pro pallenti viola croceoque hyacintho

Haec spolia in ripis figo cruenta tuis,

Devicti monumentum hostis, temeraria qui in me

Demens invitis moverat arma diis,

Et quam non potuit prece flectere, cogere ferro

Tentavit frustra cum exitioque suo.

Et nunc ille ferox jacet acri vulnere victus,

At me fama alti tollit in astra poli.

Anders muß ich's versuchen, da Bitten sie nimmer erweichen,
 Spricht er, ergreifend in Wuth drohende Waffen zugleich.
 Nicht entging es der Polin, was rasend der Deutsche beginne,
 Drob nun säumte sie nicht, eigener Rettung gedenk.
 Und schon zogen sie beide mit gleichem Muthe zum Streite,
 Als, vom Feinde geschickt, Wanda'n ein Bote sich naht:
 Rüdigers, sprach er, o Herrin, wirst bald du erblicken; entscheide,
 Ob den Gemahl du willst, oder den Feind in der Schlacht.
 Keinen von beiden begehrt' ich, erwiderte Wanda, ein Wink hieß
 Flugs den Boten zurück eilen mit solchem Bescheid:
 So noch tiefer verwundet, verkehret die Liebe in Wuth sich,
 Näher und näher rückt drohend der liebende Feind.
 Ihm stellt höherbewehrt zur Schlacht sich entgegen das Mannweib,
 Mit erhobener Hand schickt sie Gelübde empor:
 Was am theuersten mir und was ich vor allem am höchsten
 Achte, sei Jupiter dein, wenn du den Sieg mir verleihst!
 Gnädigen Ohres vernahm der Saturnier ihre Gebete,
 Donnert Gewährung ihr zu hoch von der himmlischen Burg.
 Froh ob des Zeichens gebietet sie: vorwärts! und selbst an der Spitze
 Sprengt sie gestreckten Lauf's vor in die feindlichen Reih'n.
 Seiner Königin folget das Heer, dichtstarrend von Lanzen;
 Unerschütterten Muths nehmen die Deutschen sie auf;
 Schrecklicher Kampf nun erhebt sich, sie schlagen und schlachten sich wechselnd,
 Mägelnde Kriegerwuth streuet die blutige Saat.
 Doch zuletzt erliegen die Deutschen, und selber der Feldherr
 Sinket, getroffen vom Speer, vor den Standarten dahin.
 Nur die Waffen entzieht man dem Todten: bestattet den Leichnam,
 Schenkt den Gefangenen auch Heimkehr und Leben zugleich.
 Auf dem Wahlsfeld errichtet als Denkmal die siegende Fürstin
 An der Weichsel Geström prangende Siegstrophä'n.
 Dorthin brachte sie Helme und Waffen der Männer; von dort aus
 Sprach sie also gewandt hin zu dem rauschenden Strom:
 Weichsel, an Wasser der reichste und liebste mir aller der Ströme,
 Welche vom nördlichen Pol schimmernd die Bärin beschaut;
 Kränze pflegt' ich dir sonst und duftige Blumen zu bringen;
 Ich bin Wanda, bekannt deinem vertrauten Geström;
 Jetzt statt blasser Viole und Hyacinthen im Goldschmuck
 Fest' ich am Ufer dir auf blutiges Waffengeschenk;
 Daß ich besieget den Feind, der wider den Willen der Götter
 Thöricht die Waffen erhob, sei es ein Denkmal fortan!
 Da er durch Bitten mich nimmer erweichte, versucht' er mit Eisen
 Mich zu zwingen umsonst, grub sich das eigene Grab.
 Und nun liegt er, der Grimme, verblutet an tödtlicher Wunde;
 Doch mich hebet der Ruf hoch zu den Sternen empor.

Di, quorum auspiciis occurri hostilibus armis,
 Et verti in turpem signa inimica fugam,
 Non ego vos urgente metu coluisse, statimque
 Neglexisse malis exonerata ferar:
 Sed quidquid demersa altis vovi anxia curis,
 Fortunatam omnes persoluisse ¹¹⁾ scient.
 Estne anima quicquam pretiosius? hanc ego vobis
 Vestro servatam munere dono libens.
 Haec ait, extremaeque ut stabat margine ripae,
 Ultro se in rapidas praecipitavit aquas.
 Obstupere omnes factum gemituque dolorem
 Testati, immeritas ungue scidere genas. ¹²⁾
 Illam caeruleis excepit Vistula tectis,
 Et patrii jussit fluminis esse deam.
 Plebs rata mortalem corpus quaesivit in undis,
 Ut daret extremo membra cremanda rogo.
 Spe frustrata dehinc tumultum conguessit inanem, ¹³⁾
 Umbramque a Stygiis ter revocavit aquis.
 Auditus clamor fundo alti fluminis imo,
 Errorque ille novae Naidi gratus erat.
 Et tum nemo quidem lacrymas non fudit inanes,
 Luxeruntque illum et postera secla diem.
 Exstat adhuc laeva monumentum hoc nobile ripa,
 Qua Mogilam ¹⁴⁾ liquidis Vistula lambit aquis.

II.

Nugae profecto sunt merae ¹⁶⁾
 Meraeque, Petre, fabulae,
 Quae devolueris fonte equi:
 Vates vetusti garriunt.
 Vinum est, poetas quod facit,
 Et blanda dictat carmina:
 Aquam bibentibus nihil
 Insigne Musa subjicit.
 Horum locuples, o Petre,
 Testis vel ipse sim tibi:
 Qui sobrius possum nihil,
 Nisi immerentem dentibus
 Cunctator unguem rodere.
 Sed paulo plus ubi adbibì,
 Animusque concaluit mero,
 Statim moveri sentio

Götter, die ihr mich schügend entgegen den Waffen des Feindes
 Führtet, in schmäbliche Flucht schluget die feindlichen Reih'n,
 Götter, man sage es nimmer, daß euch in der Noth nur ich ehrte,
 Und, vom Drucke befreit, lauer gleich wurde mein Dienst;
 Nein, daß ich heilig gehalten im Glück, was kummerbeladen
 Ich euch bange gelobt, wisse ein Jeder fortan!
 Diebt es ein höheres Gut als das Leben? ich weih' euch das Leben,
 Euer Geschenk ist es, euer auch sei es hinfort!
 Sprach's, und wie sie da stand am Saume des äußersten Ufers,
 Stürzet sie selbst sich hinab flugs in die reisende Fluth.
 Alle starren erschrocken und weinen und jammern im Schmerze,
 Raufen das Haar sich aus, trauern die Wangen sich wund.
 Jene nimmt Vistula auf in bläulicher Fluthen Behausung,
 Göttin heißt sie nunmehr, schügend den heimischen Strom.
 Sterblich wähnt' sie die Menge und suchte den Leib in den Wellen,
 Ihn zu verbrennen zuletzt auf dem gestößeten Holz;
 Doch in der Hoffnung getäuscht, errichten sie eifrig ein Scheingrab,
 Rufen von Stygischer Fluth dreimal den Schatten heraus.
 Tief in die Gründe des Stromes hinab drang klagend ihr Wehruf,
 Und der neuen Najad' war dieser Irrthum genehm.
 Da nun vergossen sie alle in Sehnucht die bittersten Zähren,
 Ja es betrauern den Tag späte Jahrhunderte noch.
 Noch steht links an dem Ufer als Zeuge das rühmliche Denkmal,
 Wo der Weichsel Gesluth Mogila's Boden bespült.

II.

Wahrhaftig, Peter, Ländelei'n
 Und Poffen nur, und Fabelei'n
 Strömt Hippokrene's Wasserquell;
 Die Alten übertreiben grell!
 Der Wein ist's, welcher Dichter macht,
 Und öffnet holder Lieder Schacht;
 Dem Wassertrinker sprudelt nie
 Der Musenquelle Harmonie.
 Mein eignes Beispiel diene dir
 Zur Warnungstafel für und für:
 Denn nüchtern sinn' ich hin und her,
 Zerzauf' ein ganzes Federnheer,
 Und mir gelingt kein einzig Bild.
 Doch hab' ich erst den Durst gestillt,
 Erglüht der Geist an Bacchus Lust,
 Bald regt sich in der tiefen Brust

Praecordiis in intimis
 Innumera versuum agmina
 Erumpere gestientia.
 Quibus data est postquam via,
 Ruunt gregatim, more apum,
 Hiberna quas post frigora
 Amicta prata floribus,
 Et veris invitat tepor.

III.

Heri (nisi illud somnium ¹⁶)
 Credam fuisse) heri, Ibyce,
 Inter bibendum dixeras:
 Cras, Jane mellitus, ¹⁷) volo
 Coenes apud me: assentior
 Tibi, culinaeque interim
 Indico et ollis ferias.
 Nunc, o sceleste, nunc meas
 Acerbus aures nuntius,
 Ventremque adeo ipsum perculit:
 Frigere nimirum focum,
 Coenaeque nullam spem dari,
 Convivii oblito patre.
 Memorem, inquit, odi combibam ¹⁸)
 Sermo vetustus: certe ego
 Obliviosum odi magis.

IV.

Tempus adest, omnes sua cum delicta fatentur,
 Et veniam superos supplice voce petunt.
 Nec mihi fas veterum ritus sprevisse parentum,
 Dicendum est, quidquid pectora caeca premit.
 Non didici impuri perversum dogma Gnathonis: ¹⁹)
 Ajunt, ajo; negant, rursus et ipse nego,
 Sed quae cum vero mihi consentire videntur,
 Haec demum affirmo: sin minus, usque nego.
 Non opibus quenquam neque fulvo metior auro,
 Sed quam quisque probus, tam mihi carus erit.

Und wimmelt um das Herz so warm
 Unzähl'ger Lieder bunter Schwarm.
 Hervorzubrechen toben sie,
 Entschlüpfen mir, ich weiß nicht wie,
 Und schwärmen dann nach Bienenart,
 Die nach dem Winterfroßt, geschaart
 Der Wiese duf't'ger Blumenflor
 Und Frühlingswärme lockt hervor.

III

Du sagtest gestern (wo mich nicht
 Betrog ein leeres Traumgeſicht),
 Ja! gestern sagtest du beim Wein:
 Willst du mein Gaſt auf morgen ſein,
 Mein süßer Freund? ich ſage zu,
 Und laß indeß in aller Ruh
 Die Küche und die Töpfe leer.
 Da bringt, verwünſcht! dein Bube her
 Die ärgerliche Kunde mir,
 (Mein Magen wird rebellisch ſchier!):
 Kein Schmaus iſt heut beſtellt im Haus;
 Faſt euch! für dieſmal wird nichts draus!
 Papa vergift oft, was er ſpricht!
 Ein Sprüchwort ſagt: den lieb' ich nicht,
 Der ſchlau ſich merkt, was ihm im Rauſch
 Arglos vertraut der Herzen Tauſch.
 Doch wer vergift, was er verſprach,
 Steht jenem noch bei weitem nach.

IV

Zeit iſt's, daß wir bekennen ein Jeder, was wir verbrochen
 Und zu den Himmlischen flehn: Gnade für Recht laßt ergehn!
 Auch mir ziemet es nicht, zu verſäumen der Väter Gebräuche,
 Beichten will ich, was mir Herz und Gewiſſen beſchwert.
 Niemals wollt' in den Kopf mir der Grundſatz des ſauberern Gnatho:
 Sagen ſie ja! ſag' ich ja! ſagen ſie nein! ſag' ich nein!
 Sondern was mir gemäß erſcheinet dem Recht und der Wahrheit,
 Nehme mit Beifall ich auf: andernfalls ſage ich nein!
 Niemand ſchätze ich nach dem Vermögen und funkelndem Golde,
 So viel gilt mir der Menſch, als an Charakter er wiegt.

Rem ratione mala nolim auctam, ferre superbos
 Non possum, et tantum curo placere bonis.
 Talia dicentem deus audiit atque ita fatur:
 Semper egebis: ita haec culpa pianda tibi est.

V.

Iliados medicus legeret cum forte Lycophron
 Principium et scriptum sic reperisset ibi:
 Multas insignes animas demisit ad Orcum:
 Hui, etiamne, inquit, mittere ad Orcum animas
 Laus est? atqui ego sum is, videar qui aequandus Achilli:
 Nam quot ego eximias ad Styga misi animas!

VI.

Tune hilares inter solus, Torquate, recumbes
 Moestus et ipse tuum cor taciturnus edes?
 Tun' fugies solus certamen dulce Lyaei?
 Solus Apollinea non capiere lyra?
 Fallor an ingratae succurrunt facta puellae?
 Et tibi non aequus pectora mordet Amor?
 Noli dissimulare: Venus me non sine plagis
 Perdocuit ne sim vestro in amore rudis.
 Nec deprendendi tantum (modo consule) morbi,
 Sed curandi etiam credo me habere modum.
 Optandum aut nunquam incipere aut desistere nunquam;
 Est mel cum incipimus: fel, ubi desinimus.

VII.

Immatura tuae dum defles funera Laurae,
 Illam immortalem teque Petrarcha facis.

VIII.

Illud nomen amo, quod seu legisse latino
 Seu velis hebraeo more, perinde sonat.

Auf unredliche Weise mir Geld zu erwerben verschmäh' ich,
 Stolge ertrage ich nicht; Beifall der Edlen ist schön!
 Dieses Bekenntniß vernahm der Untrügliche, also erwidern:
 Immerdar bleibst du arm: so wird geführt diese Schuld.

Bibl. Jag.

V.

Als Lykophron der Arzt einst las Homer's Iliade
 Und zu Anfange fand also geschrieben darin:
 Viele sandt' er hinab der tapferen Seelen zum Orkus!
 Sprach er: poß Element! Senden zum Orkus hinab
 Ist auch rühmlich? ei nun, dann bin ich ein zweiter Achilles;
 Denn wie viele hab' ich schon zu den Schatten gesandt!

VI.

Du, Torquatus, allein willst unter den frohen Gefährten
 Traurig sitzen und stumm wühlen im Busen voll Weh?
 Du nur meidest allein des Lhäus wonnigen Wettkampf?
 Lautenspiel des Apoll fesselt dich Einzigen nicht?
 Traum! dir lieget im Sinn das schöne Benehmen des Mädchens!
 Unerwiederte Lieb' wurmet im Herzen dich tief!
 Freund, verstelle dich nicht! mich hat nicht ohne Gefährde
 Klug die Erfahrung gemacht, wie's mit der Liebe bestellt!
 Nicht zu entdecken nur weiß ich die Krankheit, falls du um Rath fragst,
 Sondern auch wie man sie heilt, glaub' ich genau zu verstehn.
 Weide entweder den Anfang, verordne ich, oder das Ende:
 Honig ist der Beginn, Wermuth das Ende davon.

VII.

Deine Laura beweinend, durch frühen Tod dir entrissen,
 Nachst du unsterblich sie, wirst du unsterblich, Petrarch.

VIII.

Welchen Namen ich liebe vor allen erdenklichen Namen?
 Der gleich klingt, ob du deutsch oder hebräisch ihn liest.

IX.

Ad Philippum Padneviūm.

Cum pax vigeret aurea ¹⁶⁾
 Ensemque Mars reconditum
 Carpi sinebat improba
 Aerugine et pigro situ:
 Et nos, Philippe, Theiam
 Anacreontis ad lyram
 Non invenusta lusimus
 Dictante Phoebō carmina.
 Nunc victa tympanis fides,
 Frementibusque classicis
 Obmutuit prorsus neque
 Vocem datura pristinam
 Videtur, usque dum novis
 Auctus triumphis hostico
 Augustus erigat solo
 Victor trophaeum nobile.
 Hunc, insidens o roscidis ²⁰⁾
 Aurora bigis, lucidum
 Afferre festina diem:
 Cum liber arcu Gnosio
 Plectrum resumat aureum,
 Fugamque Moschi concinat
 Apollo Musarum decus.

IX.

An Philipp Padneviū.

Wann golden rings der Friede lacht
 Und, rastend von der grausen Schlacht,
 Das Eisen in der Scheide steckt,
 Verrostet und von Staub bedeckt;
 Dann gieße ich mit leichtem Sinn
 Anacreont'sche Lieder hin;
 Wie sich der Gott im Herzen regt,
 Auch meine Laute sich bewegt.
 Doch, übertönt vom Wiederhall
 Der Trommeln und Drommeten all,
 Versummen meine Saiten bang
 Und geben nicht den frühern Klang.
 Sie ruhen, bis Triumph ertönt,
 Daß unser Fürst, mit Sieg gekrönt,
 Befestigt in der Feinde Land
 Die Fahne, siegreich heimgewandt.
 Aurora führe bald herauf
 Auf deinem thaubenehten Lauf
 Den Tag des Friedens in die Welt,
 Von Siegesfreude neu erhell't;
 Wo Phöbus, holder Musen Zier,
 Verschleift seines Köchers Thür
 Und, feiernd Moscoviterflucht,
 Die goldne Cither wieder sucht.

¹⁾ Elegia XV. libri primi. Quae de Vanda fabulati sunt rerum Polonicarum auctores (v. Matthaeus apud Cadlubconem I., ep. 6. Dlugoss. I., p. 55. sqq. ed. Francof., Mart. Cromer II., p. 21. ed. Basil., Stan. Sarnicius IV. cap. XX.), post alios censurae nuper subiecit vir doctissimus et mihi amicissimus, Dr. R. Roepell (Geschichte Polens. Hamburg 1840., Vol. I. p. 67.). Is Vandae nomen ad Lituanicum wandū, i. e. aquam, et Craci ad voc. karpak, i. e. summum cacumen jagi Carpathici, haud improbabiler refert. — ²⁾ Cf. Val. Flacci Argon. I., 26. De terroribus nocturnis secleratorum v. gravissime dicta Cic. pro Rosc. Am. c. 24. §. 66—68. Juven. 13, 192—198. Sueton. Ner. 34. Aeschyl. Choëph. v. 281—88. — ³⁾ Ante oculos fortasse habuit Propert. II., 5, 28. — ⁴⁾ Zumpt Gr. Lat. §. 270. p. 259. propter longam ultimam non sine dubitatione fieri posse dicit, ut interea et praeterea composita ex praepos. et accus. plur. neutr. pron. demonstr. ea dicantur; eaque dubitatio induxisse videtur Lünemannum, ut in Lex. s. h. v. ablat. singul. intelligendum esse opinaretur. Forcellini in Lex. s. h. v. nodum non solvit, quum dicit, ultimam propterea corripit, quod adverbia sint. Demonstrandum enim potius erat, quare usus in his adverbis recessisset ab illa lege, qua verba composita retinere quantitatem simplicium dicuntur. Res ita se habere videtur. Non dubium est, quin interea et praeterea composita sint ex praepos. et accus. neutr. plur., sed necessitas heroici versus effecit, ut epici poetae ultimam vulgo producerent. Omnino dici vix potest, quantum apud veteres Latinos

versus heroici ratio et frequens usus in quantitate syllabarum temperanda valuerit. Ita penultima genit. alterius nullam aliam ob causam vulgo corripitur a poetis, nisi quod alioquin huic genitive omnino non locus fuisset in Hexametro. v. Schmidt ad Horat. Epist. I., 2, 57. Sed latius patet haec anomaliae prosodicae ratio, quam ut hoc loco accurate explicari possit. — ⁵) Frequens haec locutio de votis, precibus vocibusque incassum missis et irritis cf. Tibull. I., 4, 21.

Veneris perjuria venti

Irrita per terras et freta summa ferunt.

ibid. I., 5, 35. III., 4, 96. 6, 27 et 50. Ovid. Rem. Am. 286. — ⁶) Poeta secutus est Matthaeum l. c. qui Ritogarum tyrannum s. principem Alemannorum dicit. Cromer l. c. p. 22. haec habet: „Quaenam illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos sive Moravos vel Saxonas certe fuisse, suspicari nihil fortassis prohibet. Hagecus Prussos fuisse scribit.“ — ⁷) Ante et praeter alios, omnes, cunctos, ceteros a poetis et posterioribus prosae orationis scriptoribus interdum comparativis et superlativis per abundantiam quandam adjungi observaverunt Forbiger et Thiel ad Virgil. Aen. I., 347. — ⁸) Graecorum more nominativum cum infinit. post verbum jactare posuit cf. Schmidt ad Horat. Epist. I., 7, 22. — ⁹) V. Catull. XL (XLII.) v. 22. — ¹⁰) Virum pro marito bene latine dici, recte contendit Krebs Antib. p. 509. — ¹¹) Diacresis exempla collegit Ramshorn Gr. lat. §. 220, 3. — ¹²) Poetae latini recentioris aetatis ubique fere antiquorum Graecorum Romanorumque mores et ritus sequuntur, etiamsi res domesticas et populares describunt. De funerum ritu cf. Becker Röm. Scenen II. p. 296. Adde Tibull. Elegg. I., 1, 68., Propert. III., 4, 12. — ¹³) Intellige cenotaphium sine ossuario cf. si tanti est Becker l. c. p. 301. — ¹⁴) Cromer l. c. „Proceres inventum cadaver ejus, uno ab urbe (Cracovia) milliario editiore loco e conspectu urbis supra amnem Dlubniam sepeliunt, aggesto itidem ut patri tumulo. Indeque subjacens pagus Mogila h. e. tumuli nomen adeptus adhuc retinet.“ Dlugoss. l. c. p. 1090. „Monasterium Clarae tumbae, alias Mogila, ordinis Cisterciensis prope Cracoviam situm.“ — ¹⁵) Quod maxime in deliciis habent et praecipuo amore complectuntur, poetae blande dicunt ocellum suum Catull. 48 (50); lucem Propert. III., 5, 29; animum Terent. Eun. I., 2, 15; vitam Propert. III., 11, 27. 12, 11. 17. 18, 13; curam Prop. III., 19, 1; carius oculis Catull. 80 (82), 102 (104). Inde fluxerunt locutiones: plus oculis suis amare Catull. 3 et 14, 1; per ocellos s. oculos suos jurare, rogare Tibull. III., 6, 47. IV., 5, 8. At qui fluviorum ocellus similiterve scripserit, neminem novi Romanum. — ¹⁶) Hoc metro usi sunt Seneca Agam. III., 2; Auson. Epigr. XXIX., XCIV., CXXXVIII., cf. Münt. Metrif. der Griechen und Römer, p. 131. Initium carminis, quod secundo loco posuimus, ita intelligendum est: Quod antiqui vates, Cochranovius dicit, carmina sua fere nugae (jocos, lusus) appellant (cf. Axt ad Vestritii Spurinnae Lyr. reliqq. p. 31. seq.; Horat. Serm. I., 9, 2; Catull., 1, 4.), id profecto recte faciunt; revera enim qui spiritum ex aqua (Hippocrenes) hauriunt, nihil nisi meras nugae (Lessingius: vollkommene Poesien, ed. Lachmann I., p. 7) proferre possunt. — ¹⁷) Nominativus pro vocativo a poetis et in formulis antiquis usurpatur, cf. Zumpt §. 492; Ramshorn §. 27, 3; Reisig Scholl. de Gramm. lat. habitt. ed. Haase §. 58. et buos laudat Forbiger ad Vigil. Aen. XI. 464; mellitum filiolum suum dicit Cic. ad Att. I., 18, 1. — ¹⁸) Expressit vulgatum illud: *μυσὼ μνάμονα συμπόταν*. Combiba vocabulum est inauditum, ab ipso poeta ex analogia voc. conviva procusum. Apud Ciceronem semel legitur combibo Epist. ad Fam. IX., 25, 2. — ¹⁹) Gnathonis parasitica praecepta leguntur apud Terent. Eun. II., 2, 17. seqq. cf. Cic. de amicis. c. 25. §. 93. — ²⁰) Cf. Ovid. A. A. III., 180:

... croceo velatur umctu

Roscida luciferos quum dea jungit equos

i. e. Aurora. Senec. Thyest. 816. genitrix primae roscida lucis.

**Carmen natalitii Friderici Guilelmi h. n. IV. rite celebrandis Idibus
Octobribus superioris anni a discipulis nostris cantatum.**

**Hunc diem vere celebrare pulchrum
Grande qui rerum columnen decusque
Patriae dedit properate Musae
Carmine festo.**

**Gratias natisque patres receptis
Gratias virosque iterum osculantes
Conjuges agant capitis minutos
Restituenti**

**Principi, quo io! Friderica virtus
Patris et clemens animus beatis
Gentibus jubar retulisse avitum
Contribuunt vim.**

**Pristinum decus redonare templis
Mitis ut patris pius ac fidelis
Exsequi novissima pergit aequae
Verba minister.**

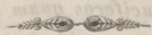
**Litteris laxat sapienter Ille
Fraena, dum vias vetitas petentem
Pegasus domat generosus arte
Bellerophontis.**

**Pauperes juvatque levans tributa
Atque supplices facile audiendo
Mox bonis pellit mala, fausta moestis
Fata reducit.**

**Jam Themis gressum properat meando;
Claustra jam Russi, male comprimentis
Vinculis externa, labare lactus
Approbat orbis.**

**Ite Principis meritis Poloni
Ite Germani geminare laudes
Vivere et mori haud dubitanter hoc pro
Rege parati.**

**Ordines cuncti Tibi gratulantur,
Civitas omnis Tibi comprecatur:
Laetus intersis populo diu cum
Conjuge cara.**

Lehrverfassung.

In dem Schuljahre vom 10. October 1840. bis Ende September 1841. wurden folgende Lehrgegenstände abgehandelt:

Sexta. 32 St. wöch.

Ordinarius: Lehrer Cichowicz.

- a) Kathol. Rel.=Unterricht. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Von den Quellen der Religionslehre und von Gott, nach Ontrup, nebst bibl. Gesch. d. A. Z.
- b) Latein. 7 St. Lehrer Cichowicz. 3 St. Gramm.: die Formenlehre; 3 St. Schönborn's Lesebuch bis §. 78; 1 St. Exerc. u. Extemp.
- c) Polnisch. 3 St. Lehrer Cichowicz. 1 St. Gramm.; 1 St. Lesen u. Declam.; 1 St. schriftl. Arbeiten.
- d) Deutsch. 5 St. Lehrer Cichowicz. 2 St. Gramm. und Uebers. aus dem Poln. ins Deutsche; 1 St. Auswahl von Poplinski; 1 St. Lesen u. Declam.; 1 St. Extemporalia.
- e) Arithmetik. 4 St. Lehrer Figurski. Die 4 Rechnungsarten mit unbenannten und benannten Zahlen; Brüche; Kopfrechnen.
- f) Naturgeschichte. 2 St. Prof. Motty. Eintheilung der drei Naturreiche, und dann die Hauptprodukte des Mineral- und Pflanzenreichs.
- g) Geschichte. 1 St. Dir. Stoc. Die alte Geschichte biographisch an die bedeutendsten Männer angeknüpft.
- h) Geographie. 2 St. Prof. Czwalina. Allgemeine Einleitung; dann Uebersicht der 5 Welttheile.
- i) Kalligraphie. 2 St. Lehrer Cichowicz. Nach gestochenen Vorschriften.

Plan nauk.

W roku szkolnym od 10. Października 1840. do ostatn. Września 1841. wykładano następujące przedmioty:

Klasa VI. 32 godz. na tydz.

Ordynaryusz: Naucz. Cichowicz

- a) Religia katolicka. 2 godz. Naucz. w. X. Dr. Prabucki: O źródłach nauki religii i o Bogu podług Ontrupa; przytém Historią biblijną St. Test.
- b) Język łaciński. 7 godz. Naucz. Cichowicz. 3 godz. gram., etymologia; 3 godz. wypisy Schönborna do §. 78; 1 godz. Exerc. i Extemp.
- c) Język polski. 3 godz. Nauczyciel Cichowicz. 1 godz. gram.; 1 godz. czyt. i deklam.; 1 godz. wypracow. piśmienne.
- d) Język niemiecki. 5 godz. Naucz. Cichowicz. 2 godz. gram. i tłum. z pol. na niem.; 1 godz. Auswähl Poplińskiego; 1 godz. czyt. i deklam.; 1 godz. Extemporalia.
- e) Rachunki. 4 godz. Naucz. Figurski. Cztery działania liczb prostych i wielorakich; ułamki; rachunki pamięciowe.
- f) Historia naturalna. 2 godz. Prof. Motty. Podział na trzy królestwa natury i o głównych płodach z królestwa mineralów i roślin.
- g) Historia. 1 godz. Dyr. Stoc. Z historii starożytn. rys ogólny z życiopisem najslawniejszych mężów.
- h) Jeografia. 2 godz. Prof. Czwalina. Wstęp ogólny; potem opisanie pięciu części świata.
- i) Kalligrafia. 2 godz. Nauczyciel Cichowicz. Podług wzorów sztychowanych.

Quinta. 32 St. w.

Ordinarius: Lehrer Figurski.

- a) Kathol. Relig. = Unterricht. 2 St. Oberlehrer Dr. Prabucki. Von der Erlösung, nach Ontrup, nebst den wichtigsten Begebenheiten aus der Geschichte Jesu.
- b) Evang. Relig. comb. mit Quarta. 2 St. Conrector Schönborn. Biblische Geschichte des A. u. N. Testam., Entwicklung religiöser Grundbegriffe, Memoriren von Bibelstellen, Erlernen der Hauptstücke des lutherischen Katechismus.
- c) Latein. 8 St. Lehrer Figurski. 3 St. Gramm. nach Poplinski; der ganze ethmol. Theil; 3 St. Ellendt bis S. 91. Auch haben die Schüler 35 Erzählungen auswendig gelernt, die wöchentl. in 1 St. zugleich überseht und erklärt wurden. Alle 8 Tage wurden abwechselnd Extemp. pro loco und häusl. Exercitien geschrieben und corrigirt.
- d) Polnisch. 3 St. Cand. Karwowski. 1 St. Gramm. nach Muczowski: von den Hauptregeln; 1 St. Lesen und Deklamiren; 1 St. schriftl. Arbeiten.
- e) Deutsch. 4 St. Prof. Czwalina. 1 St. Grammatik; 1 St. Lesen und Deklam.; 1 St. Extemp.; 1 St. Uebersetzen aus dem Polnischen ins Deutsche.
- f) Arithmetik. 4 St. Lehrer Figurski. Einleitung zum Bruchrechnen; die 4 Grundrechnungen, die Anwendung derselben auf sämtliche Erscheinungen im bürgerlichen Leben nach der vereinfachten Methode; Kopfrechnen; nach Fiebag und Baltrusch.
- g) Naturgeschichte. 2 St. Prof. Motty. Eintheilungen des Thierreichs u. insbesondere von den Säugethieren.
- h) Geschichte. 1 St. Dir. Stoc. Uebersicht der alten Geschichte der außereuropäischen Völker, und aus der Griechischen bis 390 vor Christo.
- i) Geographie. 2 St. Prof. Czwalina. Es wurde Europa nach Wiederholung der allgemeinen Einleitung durchgenommen.
- k) Kalligraphie. 2 St. Lehrer Figurski. Nach gestochenen Vorschriften.

Quarta a. 32 Stunden.

Ordinarius: Schulamts-Cand. Schwewinski.

- a) Kathol. Religion. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Lehre von den heil. Sakramenten.
- b) Evangel. Religion. Siehe sub V.

Klassa V. 32 godz. na tydz.

Ordynaryusz: Nauczyciel Figurski.

- a) Religia kat. 2 godz. N. W. X. Dr. Prabucki. O odkupieniu podlug Ontrupa, i o ważniejszych zdarzeniach z dziejów Chr. Pana.
- b) Religia ewangel. łącznie z kl. IV. a. 2 godz. Konrektor Schönborn. Hist. Star. i Now. Testam. rozwinięcie głównych zasad religijnych, uczenie się na pamięć zdań z pism. Ś. i głównych §§. z katechizmu Lutra.
- c) Język łaciński. 8 godz. Nauczyciel Figurski. 3 godz. gram.: cała etymologia podlug gram. Poplińskiego; 3 godz. Ellendt do str. 91. Uczniowie nauczyli się także 35 powieści na pamięć, które co tydzień w 1 godz. przetłumaczono i objaśniono. Co tydzień pisano i poprawiano na przemiany extemp. o miejsca i exerc. dom.
- d) Język polski. 3 godz. Kandydat Karwowski. 1 godz. gram. podlug Muczowskiego w głównych zarysach; w 2 godz. czytano i deklamowano; a w trzeciej robiono ćwiczenia jużto zaraz czytane w klasie, jużto do poprawy oddawane.
- e) Język niemiecki. 4 godz. Prof. Czwalina. W 1 godz. gram.; w 1 czytanie i deklam.; w 1 extemp.; w 1 tłumacz. z polskiego na niemieckie.
- f) Rachunki. 4 godz. Naucz. Figurski. Wstęp do nauki o ułamkach; 4 działania zastosowane do wszelkich rachunków w prakt. życiu podlug sprostowanej metody; rachunki pamięciowe; podlug Fiebaga i Baltrusza.
- g) Historia naturalna. 2 godz. Prof. Motty. Podział zwierzętopistwa na klasy i rzędy; obszernie o zwierzętach ssących.
- h) Historia. 1 godz. Dyr. Stoc. Krótki rys historii narodów zaeuropejskich, i z historii greckiej aż do 390. przed Xst.
- i) Jeografia. 2 godz. Prof. Czwalina. Po powtórzeniu wstępu do jeografii wydal o Europie.
- k) Kalligrafia. 2 godz. Naucz. Figurski. Podlug sztychowanych wzorów.

Klassa IV. a. 32 godz. na tydz.

Ordynaryusz: Kand. Schwewinski.

- a) Religia katol. 2 godz. N. w. Dr. Prabucki. O sakramentach św.
- b) Relig. ewang. Zobacz pod kl. V.

- c) Latein. 8 St. Cand. Schwewinski. Wiederholung der Formenlehre, 1 St. Syntaxis casuum nach Zumpt, 2 St. Uebersetzen aus August's praktischer Anleitung: Übung 1 bis 19, 2 St. Cornelius Nepos: Milt., Themist., Paus., Datam., Agesil., Atticus, 2 St. Memorirt und durch mündliche Uebungen praktisch eingeübt wurde Milt., Themist., Paus. und Ages. Alle 14 Tage eine häusliche Arbeit und ein Extemporale.
- d) Griechisch. 5 St. Derselbe. Die Formenlehre bis zu den Verben in μ , 3 St. Uebersetzen aus Jacobs Leseb.: 1ster Cursus, Abschnitt I. bis X. und 2ter Cursus, Abschnitt I. bis IV. Seit Weihnachten alle 14 Tage eine häusliche Arbeit.
- e) Deutsch. 3 St. Lehrer Januskowski. Davon 1 St. Wiederholung der Grammatik; 1 St. Lehre vom zusammengesetzten Satz; 1 St. Deklamir-Uebungen, abwechselnd mit Beurtheilung der schriftl. Arbeiten.
- f) Polnisch. 3 St. Lehrer Cichowicz. 1 St. Gramm. nach Muczkowski; 1 St. Lesen u. Deklam.; 1 St. schriftliche Arbeiten.
- g) Französisch. 2 St. Dir. Stoc. 1 St. Gramm.; 1 St. Lesen, Uebersetzen aus dem Französischen ins Deutsche, mündliche Uebungen und Aussagen auswendig gelernter Stücke und Exerc.
- h) Mathematik. 3 St. Kand. Karwowski. Einleitung in die gesammte Mathematik. Arithmetik: Wiederholung der vier Species mit ganzen Zahlen, gewöhnl. und Dezimalbrüchen, rationell begründet. — Allgem. Arithmetik: Einfachste Zahlenbegriffe, Addition, Subtraction, additive und subtraktive Ausdrücke, algebraische Summen, Multiplikation, Division, von den Brüchen, Lehrsätze des Größeren und Kleineren in Bezug auf absolute ganze und gebrochene Zahlen, so wie auch in Bezug auf positive und negative Zahlen. — Geometrie: Grundbegriffe der Geometrie, von den Winkeln, von den parallelen und schneidenden Linien überhaupt, Eigenschaften des Dreiecks hinsichtlich seiner Seiten, Congruenz der Dreiecke, Eigenschaften der Vierecke.
- i) Geschichte. 1 St. Dir. Stoc. Die mittlere Geschichte bis Ende der Kreuzzüge; dabei eine Uebersicht der Geschichte des Deutschen Ordens und der Preussisch-Brandenburgischen.
- k) Geographie. 1 St. Prof. Czwalina, combin. mit IVb. Asien, nach einer allgemeinen Uebersicht über die Geographie.
- l) Naturgeschichte. 2 St. Prof. Motty. Einleitung in die Naturgeschichte, allgemeine Klassifikation und dann besonders von den Fischen und den Insekten.
- c) Język łaciński. 8 godz. Kand. Schwewiński. Powtórzenie etymolog.; 1 godz. składnia przypadków podług Zumpta; 2 godz. tłum. z wypisów Augusta na język łaciński od st. 1—19; 2 godz. z Kornel.: życia Milejadesa, Temist., Pauzan., Datama, Agezyl. i Attyka; 2 godz. ćwiczenia pamięciowe i ustne o Mile., Temist., Pauz. i Agezylauszu. Co 14 dni exere. i extemp.
- d) Język grecki. 5 godz. tenże sam N. Nauka o formow. aż do słów na μ ; 3 godz. tłumacz. z wypisów Jakobsa kurs. 1. §. 1.—do X. i z 2. kursu §. 1.—IV. Od Bożego Narod. co 14 dni ćwiczenia domowe.
- e) Język niemiecki. 3 godz. N. Januskowski. 1 godz. powtórz. gram.; 1 godz. naukę o zdaniu złożoném; 1 godz. deklam. i ćwiczenia domowe łącznie z tychże rozbiorem.
- f) Język polski. 3 godz. Nauczyciel Cichowicz. 1 godz. gram. podług Muczkowskiego; 1 godz. czytanie i deklam.; 1 godz. wyprac. piśmienne.
- g) Język francuzki. 2 godz. Dyr. Stoc. Gram., czytanie, tłumacz. z francuzk. na niemieckie, ćwiczenia ustne, deklamacya i exere.
- h) Matematyka. 3godz. Kand. Karwowski. Wstęp ogólny. Zarytmetyki: Powtórzenie 4 działań z liczbami całemi, ułamkami zwyczajnymi i dziesiętnymi racjonalnie uzasadnionych. — Arytmetyka ogólna: najpojedyncze wyobrażenia liczbowe. Dodawanie. Odciąganie. Wyrazy dodatne i ujemne. Summy algebraiczne. Mnożenie i dzielenie. O ułamkach. Wyobrażenia większości i mniejszości ze względu na liczby absolutne całe i łamane, jakoteż ze względu na liczby pozytywne i negatywne. Geometrya: Wyobrażenia pierwiastkowe geometryczne. O kątach. O liniach równoległych i przecinających się w ogólności. Własności trójkąta ze względu na jego boki. Przystawanie trójkątów. Własności czworoboków.
- i) Hystorya. 1 godz. Dyr. Stoc. Historia średnia aż do końca wojen krzyżowych, wraz rys ogólny historyi braci niemieckich i prusko-brandenburgskiej.
- k) Jeografia z kl. IV. b. 1 godz. Prof. Czwalina. O Azyi po wydaniu rysu ogólnego o Jeografii.
- l) Hystorya natur. 2godz. Prof. Motty. Wstęp do hist. natur. i podział powszechny i o rybach i owadach.

Quarta 6. 32 Stunden.

Ordinarius: Professor Poplinski.

- a) Katholische Religion. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Combin. mit Quarta a.
- b) Latein. 8 St. Prof. Poplinski. 3 St. Cornel.: die 9 ersten Lebensbeschreibungen; 2 St. Gramm. nach Zumpt: Syntaxis Casuum; 2 St. August: die Beispiele zur Syntaxis Casuum; 1 St. Exercitia.
- c) Griechisch. 5 St. Dr. Cegielski. 2 St. Gramm. nach Buttmann, Formenlehre bis zu den Verbis auf $\mu\iota$. 3 St. Jacobs Elementarbuch von der 1. Deklin. bis zu den Verb. auf $\mu\iota$.
- d) Deutsch. 3 St. Prof. Czwalińska. 1 St. Abgabe und Beurtheilung deutscher Aufsätze der Schüler; 1 St. Uebersetzen aus dem Polnischen ins Deutsche; 1 St. Extempor.
- e) Polnisch. 3 St. Dr. Cegielski. 1 St. Gramm. nach Muczkowski, Syntax; 1 St. abwechselnd Lesen, Deklamiren und freier Vortrag; 1 St. schriftl. Aufsätze und Extemporalia.
- f) Französisch. 2 St. Lehrer Eichowicz. 1 St. Gramm. und Uebersetzen aus dem Deutschen; 1 St. Lesen und Uebersetzen aus dem Französischen.
- g) Mathematik. Das Nämliche wie in IV a. und von demselben Lehrer.
- h) Geschichte und Geographie. Wie in IV a. und von denselben Lehrern.
- i) Naturgeschichte. 2 St. Dr. Cegielski. Einleitung in die Naturgeschichte, allgemeine Klassifikation, und dann besonders von den Fischen und Insekten.

Unter-Tertia. 32 St.

Ordinarius: Lehrer Januskowski.

- a) Kathol. Relig. Unterr. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Geschichte Jesu bis in das zweite Jahr seines öffentlichen Wirkens.
- b) Evangel. Relig. Unterr. mit Ober-Tertia. 2 St. Conrector Schönborn. Charakteristik der Bibel durch planmäßige Lektüre. Das Nothwendigste aus der Einleitung in das A. u. N. Test. wurde berücksichtigt.
- c) Latein. 8 St. Lehrer Januskowski. 4 St. Jul. Caes. de bello Gall. lib. I, II, III; 4 St. Gramm., Zumpt's Syntax von § 493 bis § 631, eingeübt theils durch mündliche Uebersetzungen, theils durch Extemp. und häusl. Exerc.
- d) Griechisch. 6 St. Lehrer Januskowski. Davon vor Ostern 3 St. und nach Ostern 2 St. Grammatik nach Buttmann. Wiederholung und Beendigung der

Klassa IV. 6. 32 godz. na tydz.

Ordynaryusz: Prof. Popliński.

- a) Religia katol. łącznie z kl. IV. a.
- b) Język łaciński. 8 godz. Professor Popliński. 3 godz. z Kornel. wytłum. o 9 mężach następnych; 2 godz. gram. podług Zumpta o składni przypadków; 2 godz. tłum. z Augusta przykłady o używaniu przypadków i 1 godz. exerc.
- c) Język grecki. 5 godz. Kand. Dr. Cegielski. 2 godz. gram. podług Buttmanna o formowaniu słów aż do $\mu\iota$. 3 godz. tłum. z wypisów Jakobsa od deklin. I. aż do słów na $\mu\iota$.
- d) Język niemiecki. 3 godz. Prof. Czwalińska. 1 godz. rozbiór wyprac. domowych; 1 godz. tłum. z polsk. na niem. i 1 godz. extemp.
- e) Język polski. 3 godz. Dr. Cegielski. 1 godz. gram. podług Muczkowskiego; 1 godz. czytanie, dekl. i ćwiczenia w wysłowieniu się ustn. i 1 godz. ćwiczenia domowe i extemp.
- f) Język francuzki. 2 godz. Naucz. Cichowicz. 1 godz. gram. i tłum. z niem.; 1 godz. czytanie i tłum. z francusk.
- g) Matematyka. To samo, co i w kl. IV. a. Nauczyciel Karwowski.
- h) Historia i Geografia tak, jak w kl. IV. a., dawane od tychże samych nauczycieli.
- i) Histor. natur. 2 godz. Dr. Cegielski wydał to samo, co P. Motty w kl. IV. a.

Klassa III. oddz. niż. 32 godz. na tydz.

Ordynaryusz: Naucz. Januskowski.

- a) Religia katol. 2 godz. N. W. Dr. X. Prabucki. Dzieje Chrystusa Pana aż do drugiego roku publicznego działania jego.
- b) Religia ewang. 2 godz. Konr. Schönborn. Charakterystyka pisma Ś. za pomocą lektury podług planu. Najważniejsze szczegóły ze wstępu do Star. i Now. Test.
- c) Język łaciński. 8 godz. Naucz. Januskowski. 4 godz. z Juliusza Cez. o wojnie z Gallami ks. I, II, III; 4 godz. z gram. Zumpta o składni od §. 495—651. utwierdzonej na ćwiczeniach ustnych i pismienych.
- d) Język grecki. 6 godz. Naucz. Januskowski. W 3 godz. przed W. Nocą a w 2 godz. po W. Noce powtórzył i ukończył z gram. podług Butt-

- Formenlehre, eingeübt durch Exerc.; 3 St. vor Ost., 2 St. nach Ost. Xenoph. An. lib. I., II., cap. 1—3.; 2 St. nach Ostern Hom. Odys. I., 1—305.
- e) Deutsch. 2 St. Lehrer Januskowski. Davon 1 St. Lehre von der Satzverbindung; 1 St. abwechselnd Deklamir-Übungen und Beurtheilung der schriftlichen Arbeiten.
- f) Polnisch. 2 St. Prof. Popliński. 1 St. Grammatik und Ausarbeitungen. 1 St. Deklamiren und Vorträge.
- g) Französisch. Prof. Motty 2 St. 1 St. Gramm. und Exerc. 1 St. Uebersetzung aus der Anekdoten-Sammlung von Hirzel.
- h) Mathematik. 3 St. Oberl. Spiller. Ausführliche Wiederholung des Pensums von Quarta, Beendigung des Abschnittes von der Congruenz, die Theorie der Parallellintin und deren Anwendung auf die Berechnung der Winkel in geradlinigen Figuren und auf die Vierseite; Theorie der Brüche einschliesslich der Dezimalbrüche, Theorie der Proportionen und wissenschaftliche Begründung der bürgerlichen Rechnungsarten. Viele Übungsbeispiele.
- i) Geschichte. 2 St. Dir. Stoc. Neue Gesch. bis 1795.
- k) Geographie. 1 St. Prof. Czwalina. Die Statistik der europ. Staaten.
- l) Naturgeschichte. 2 St. Prof. Czwalina. Mineralogie.
- mana o formowaniu i utwierdzał prawidła rozmaitemi ćwiczeniami. 3 godz. przed i 2 godz. po W. Nocy użył do wytłum. z Xenofonta Anab. ks. I., II., §. 3.; w 2 godz. tłum. z Homera Odys. ks. I., 1—305.
- e) Język niemiecki. 2 godz. N. Januskowski. 1 godz. nauka o form. zdania; 1 godz. deklam. i wypracow. piśmienne oraz tychże rozbiór.
- f) Język polski. 2 godz. Prof. Popliński. 1 godz. gram. i wypracowania; 1 godz. deklam. i ćwiczenia w wysłowieniu się ustn.
- g) Język francuzki. 2 godz. Prof. Motty. 1 godz. gram. i ćwiczenia; 1 godz. tłumacz. z wyboru przypowieści przez Hirzela.
- h) Matematyka. 3 godz. Naucz. W. Spiller. Powtórzywszy pensum kl. IV. ukończył o przystawianiu kątów, teorią o liniach równoległych i ich zastosowaniu na obrachowaniu kątów w figurach prostokreślnych i wielobokach; teorią ułamków wraz z ułamkami dziesiętnymi, teorią stósunków objaśnioną rozmaitemi przykładami z rachunków zwyczajnych.
- i) Historia. 2 godz. Dyr. Stoc. Historia nowa do 1795.
- k) Jeografia. 1 godz. Prof. Czwalina. Statystyka europejskich państw.
- l) Historia naturalna. 2 godz. Prof. Czwalina. O mineralogii.
- Ober = Tertia. 32 Stunden.**
Ordinarius: Oberl. Gladisch.
- a) Kathol. Relig.-Unterr. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Comb. mit Unter-Tertia.
- b) Latein. 8 St. Davon bei Prof. Wannowski 6. — 3 St. Caes. hell. civ. lib. I. u. II.; 1 St. Extemp. in der Klasse; 1 St. häusl. latein. Arbeiten; 1 St. Grammatik: Wiederholung der Syntax, — das Pensum für Unter-Tertia und dann den Theil bis zur Synt. ornata. — Bei Oberl. Gladisch: 2 St. Ovid. Metamorph. I., 1—415, 568—779; VII., 1—148; VIII., 611—884, nebst der Lehre vom Versmaasse.
- c) Griechisch. 6 St. Oberl. Gladisch. Davon 1 St. Gramm. nach Buttman, besonders die unreg. Verba; 1 St. Exerc.; 2 St. Xenoph. Anab. III. bis V., 3; 2 St. Hom. Odys. I., 306—III., 355.
- d) Deutsch. 2 St. Oberl. Gladisch. Davon 1 St. Beurtheilung der schriftlichen Arbeiten, abwechselnd mit Grammatik; 1 St. mündliche Vorträge.
- a) Religia katol. Zobacz pod kl. III. niżs. oddz.
- b) Język łaciński. 8 godz. Z tych dawał 6 godz. Prof. Wannowski i wytłum. w 3 godz. z Cezara o wojnie domowej ks. I. i II.; w 1 godz. pisali extemp. w klassie; w 1. ćwiczenia domowe i w 1. uczył gram. i powtórzywszy ze składni co mieli w kl. poprzedzającej przeszedł składnię wyższą — ornata. U Gladischa wytłum. przeobrażeń Owidyusza w 2 godz. ks. I., 1—415 i 568—779, VII., 1—148, VIII., 611—884 wraz z nauką o iloczasiu.
- c) Język grecki. 6 godz. Naucz. W. Gladisch. Z tych w 1. uczył gram. podług Buttmana, szczególnie zaś o słowach nieforemnych; 1 godz. exerc. w 2 wytłum. z Xenof. Anab. III—V., 3; w 2 wytłum. Homera Odys. ks. I., 306—III., 355.
- d) Język niemiecki. 2 godz. tenże sam N. 1 godz. rozbiór krytyczny wypracowań domowych i na przemianę gram; w 2-giej ćwiczenia w wysłowieniu się ustn.

- e) Polnisch 2 St. Prof. Poplinski. 1 St. Beurtheilung der schriftl. Ausarbeitungen; 1 St. mündliche Vorträge.
- f) Französisch. 2 St. Prof. Motty. 1 St. Gramm. und Exercitien: 1 St. Uebersetzung aus Motty's Précis de l'histoire de la littérature française.
- g) Mathematik. 3 St. Oberl. Spiller. Wiederholung des Früheren, Theorie der Proportionen, der Gleichungen des ersten Grades mit einer und mit mehreren unbekannten; Planimetrie bis zur Ähnlichkeit, mit Uebergang weniger Sätze. Einübung durch viele, besonders algebraische Beispiele in der Klasse und zu Hause.
- h) Geschichte und Geographie. 3 St. Oberlehrer Gladisch. Neuere Geschichte, vornehmlich der Deutschen. Aus der Geogr.: Uebersicht von Asien, Afrika und Amerika.
- i) Naturgeschichte. 2 St. Prof. Motty. Botanik nach eigenem Leitfaden.
- e) Język polski. 2 godz. Prof. Popliński. W podobnym sposobie jak i język niemiecki.
- f) Język francuzki. 2 godz. Prof. Motty. 1 godz. gram. i ćwiczenia piśm.; 1 godz. tłumacz. z wypisów historyi liter. franc. P. Motty.
- g) Matematyka. 3 godz. Naucz. W. Spiller. Powtórzywszy lekcya z popr. kl., wydał teorią proporcji, równania pierwszego z jedną lub więcej nieznanymi; z planimetrii aż do równania z wyjątkiem niektórych rozdz. Zadawał wiele przykładów, szczególnie algebraiczn. na ćwiczenia w kl. i stancyi.
- h) Historia i Jeografia. 3 godz. N. W. Gladisch. Z historyi: nową a szczególnie państw. niemieck.; z jeografi: krótki rys o Azji, Afryce i Ameryce.
- i) Historia natur. 2 godz. Prof. Motty. Botanika podług własnego układu.

Secunda. 32 Stunden.

Ordinarius: Oberlehrer Dr. Hoffmann.

Klassa II. 32 godz. na tydz.

Ordynaryusz: Nauczyciel W. Dr. Hoffmann.

- a) Kathol. Relig.-Unterr. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Die Grundlehren des christl. Glaubens und der christl. Hoffnung, nach dem Evang. des h. Joh., welches im Urtext, mit Rücksicht auf die lat. Vulgata, gelesen und erklärt wurde.
- b) Evang. Relig.-Unterr. mit Improb. 2 St. Conr. Schönborn. Das Evang. Marci E. 1—15 in der Ursprache gelesen 1 St.; Geschichte der christlichen Kirche, 1 St.
- c) Latein. 9 St. Oberl. Dr. Hoffmann. 3 St. Sallustii Catilina; Livii Praefatio und lib. II.; Ciceronis Oratt. pro Milone und pro Murena, 2 St.; Virgil. Georgicon lib. I., 1—159, II., 136—176, 457—542, IV., 315—566; Aeneid. lib. V.; Horat. Carm. lib. II. nebst Disputir.-Uebungen über leichtere Oden. 3 St. Exercitien u. Extemporalien, im 2ten Semester freie Aufsätze; ergänzende Wiederholung und Einübung schwierigerer Abschnitte der Syntax u. Synt. ornata nach Zumpt. Auch wurde in diesen Stunden die Privatlektüre kontrollirt. 1 St. Römische Staats-Alterthümer nach Götting. Privatim lasen die Schüler Cic. Catil. I. u. II. und Cic. de amicitia.
- d) Griechisch. 6 St. Oberl. Dr. Hoffmann. 2 St. Xenoph. Cyrop. lib. I. u. II., c. 4; VII., c. 2 u. 3; VIII., c. 1 u. 2; 2 St. Homeri Odys. lib. XII., XIII., XIV., XV., XVI.; Iliad. lib. I. 2 St. Wiederholung der Anomala, Uebersicht der Eigentümlichkeiten des epischen Dialekts und Synt. nach Buttmann §. 122
- a) Religia katol. 2 godz. N. W. X. Dr. Prabucki. Zasady wiary nadziei chrześcijańskiej podług Ew. Ś. Jana, którą czytano i wykładano według greckiego oryginału, względ mając oraz na łacińską Vulgatę.
- b) Religia ewang. z kl. Iwszą 2 godz. Konrektor Schönborn. W 1 godz. czytał z Ewang. Ś. Marka §. 1—15. w greckim języku; w 2. godz. historią kościoła chrześc.
- c) Język łaciński. 9 godz. Naucz. W. Dr. Hoffmann. W 3 godz. z Sallusta o Katylinie, z Liwiusza przedmowę i ks. II.; z Cicer. mowę za Milonem i Mureną. 2 godz. z Wirgil. Georgicon ks. I., I—159; II., 136—176, 457—542; IV., 315—566; z Eneidy ks. V.; z Horat. Carm. ks. II. wraz z rozprawami nad odami lżejszemi. 3 godz. exerc. i extemp.; w drugim półroczu wolne wyprac.; uzupełnione powtórzenie niektórych cięższych reguł ze składni i synt. orn. podług Zumpta. W tych godz. dawali uczniowie sprawę z czytania prywatnego. 1 godz. starożytn. rzymskie podług Getlinga. Prywatnie czytali uczniowie Cic. Kat. ks. I. i II. i z Cicerona o przyjaźni.
- d) Język grecki. 6 godz. N. W. Dr. Hoffmann. 2 godz. z Xenof. Cyrop. ks. I. i II. §. 4., VII. r. 2 i 3, VII. r. 1 2go. 2 godz. z Homera Odyssei ks. XII., XIII., XIV., XV., XVI.; z Iliady ks. I. 2 godz. powtórzenia anomala; rys właściwości dyalektu epickiego, i składnią podług Buttmanna

- §. 148. und Prosodie nach §. 7. nebst Einübung der Grammatik durch Exercitien und Extemporalien.
- e) Deutsch. 2 St. Oberl. Dr. Hoffmann. 1 St. Beurtheilung der schriftlichen Aufsätze, abwechselnd mit Lesen und Erklären klassischer Schriftwerke. 1 St. Uebungen im freien mündlichen Vortrage.
- f) Polnisch. 2 St. Prof. Popliński. Rhetorik nach Slowacki; Stylübungen; freie Vorträge.
- g) Französisch. 2 St. Prof. Motty. 1 St. Uebersetzung aus Motty's *Précis de l'histoire de la littérature française*; 1 St. Exerc. u. Grammatik.
- h) Mathematik. 4 St. Oberl. Spiller. Die Potenzial- u. Wurzelgrößen und alle Rechnungen mit ihnen, Beendigung der ebenen Geometrie, Anwendung der Algebra auf Geometrie, Einleitung in die Geometrie. Einübung durch viele Beispiele zu Hause und in der Klasse.
- i) Physik. 2 St. Prof. Czwalina. Allgemeiner Theil der Physik nach Kries, mit Ausnahme der Akustik.
- k) Geschichte. 2 St. Dir. Stoc. Nach einer kurzen Uebersicht der Geschichte der alten außereuropäischen Staaten, die Geschichte von Griechenland incl. der alten Geographie.
- l) Geographie. 1 St. Oberl. Dr. Hoffmann. Erweiternde Wiederholung der mathemat. Geographie nach R. v. Raumer und Uebersicht der Länder des alten röm. Reichs, verglichen mit ihren jetzigen geographisch-statistischen Verhältnissen.
- m) Hebräisch. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Formenlehre, Lesen und Uebersetzen aus dem Hebräischen ins Lateinische.
- §. 122—148. w o prozodyi podług §. 7. wraz z ćwiczeniami gram. przez exerc. i extemp.
- e) Język niemiecki. 2 godz. N. W. Dr. Hoffmann. 1 godz. przechodził krytycznie wypracow. pism., czytał i objaśniał klasyków. 1 godz. ćwiczenia w wysłowieniu się ustnie.
- f) Język polski. 2 godz. Prof. Popliński. Retoryka podług Slowackiego i ćwiczenia piśmienne i ustne.
- g) Język francuzki. 2 godz. Prof. Motty. W 1 godz. tłum. z wypisów histor. litter. franc.; w drugiej przechodził gram. i ćwiczenia piśmienne.
- h) Matematyka. 4 godz. N. W. Spiller. O potęgach i pierwiastkach wraz ze wszystkimi rachunkami, ukończenie jeometrii prostokątnej, zastosowanie algebry na jeometrią, wstęp do jeometrii zadania praktyczne w stancyi i klasie.
- i) Fizyka. 2 godz. Professor Czwalina. Część powszechną fizyki podług Kriesa wyjąwszy o akustyce.
- k) Historia. 2 godz. Dyr. Stoc. Po krótkim rysie historii narodów staroż. Azji i Afryki uczył historii greckiej wraz z jeogr. staroż.
- l) Jeografia. 1 godz. Naucz. W. Dr. Hoffmann. Obszerniej przeszedłszy jeografią matem. podług Raumera i powtórzywszy jeogr. star. państwa rzymskiego wydał jeogr. teraźn. porównyując stosunki statystyczne z dawniejszemi.
- m) Język hebrejski. 2 godz. N. W. X. Dr. Prabucki. Czytał i tłum. z hebrejsk. na łaciński.

Prima. 32 Stunden.

Ordinarius: Professor v. Wannowski.

- a) Kathol. Relig.-Unterr. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Die Grundsätze des Lebens in der Liebe oder des christlichen Lebens nach den Briefen des h. Paulus an die Thessal., Corinther u. Galater, welche nach dem griech. Urtext erklärt wurden, mit Rücksicht auf die lat. Uebersetzung der Vulgata.
- b) Latein. 8 St. Prof. Wannowski. Davon 3 St. Profasser; im Wintersem. Cicero de fin. bon. et mal. lib. I. u. II.; im Sommersem. Tacitus, Agricola. 3 St. Dichter; Horat. Oden lib. I, II, III. und de arte poet. 1 St. Exercitia und Extemporalia. 1 St. freie häusliche Arbeiten. Privatim lassen die Schüler unter der Kontrolle des Prof. Wannowski im Wintersem. Sallust. bell. Jugurth. und im Sommersem. Cic. de finib. lib. III. und die Hälfte des IV.
- Ordynaryusz: Professor Wannowski.
- a) Religia katol. 2 godz. N. W. Dr. X. Prabucki. Zasady życia w miłości czyli życia chrześcijańskiego podług listów Ś. Pawła do Tessalon., do Korynt. i do Galatów, które wykładano podług greckiego originalu, względ mając na tłumaczenie łacińskie Wulgaty.
- b) Język łaciński. 8 godz. na tydz. u Prof. Wannowskiego. 3 godz. czytanie prozaika; w zimowym półr. Cicer. de finibus, ks. I. i II.; w letniem: Tacyta Agricola. 2 godz. Horaćjusza Ody ks. I, II, III. i de arte poet. 1 godz. wypracowania w klasie i exerc. domowe. 1 godz. wolne wypracowania. Prywatnie czytali uczniowie pod dozorem Prof. Wannowskiego zimową porą Sallust. bell. Jugurth.; w letniem półr. Cic. de fin. lib. III. i połowę ks. II.

- c) Griechisch. 6 St. Davon 2 bei Prof. Wannowski. Lektüre der Dichter: Im Winterhalbj. Hom. Ilias lib. X., XI., XII.; im Sommerhalbj. Sophocl. Ajax bis v. 1185. — 4 St. Oberl. Dr. Prabucki. Im Wintersem. Plat. Protagoras et Euthydemus; im Sommersem. Thueydides lib. I. 1—23., II. 47—59. Privatim lasen einzelne Plat. Eutyphr., andere die zweite Hälfte von Soph. Antig. und später überhaupt die noch nicht gelesenen Bücher von Hom. Ilias. Alle 2 Wochen ein Exerc. über den Gebrauch der Partic.
- d) Deutsch. 3 St. Oberl. Gladisch. Davon 1 St. Literaturgesch. nach Pischon's Leitfaden, die frühere übersichtlich, von §. 105. bis 138. ausführlich; 1 St. Beurtheilung der schriftl. Arbeiten, abwechselnd mit allgem. Gramm.; 1 St. mündliche Vorträge eigener Abhandlungen.
- e) Polnisch. 2 St. Prof. Poplinski. Literaturgesch. nach J. Poplinski's Wypisy. Aufsätze und freie Vorträge.
- f) Französisch. 2 St. Prof. Motty. 1 St. Uebersetzung aus dem prosaischen Theile Ideler's u. Nolte; 1 St. Stylübungen und Notizen über die Geschichte der französischen Literatur, in franz. Sprache.
- g) Philosophische Propädeutik. 1 St. Oberl. Gladisch. Die Anfangsgründe der empirischen Psychologie und die Lehre vom Begriff, Urtheil und Schluß.
- h) Mathematik. 4 St. Oberl. Spiller. Stereometrie und ebene Trigonometrie. Wiederholung verschiedener Abschnitte aus der Arithmetik. Übungs-Aufgaben, meist wöchentlich und vom Lehrer zu Hause verbessert. Nach eigenem gedruckten Leitfaden und der Beispielsammlung. — Die begonnenen Feldmessübungen und Anweisung im Situations-Planzeichnen in besonderen Freistunden sollen im Oktober fortgesetzt werden.
- i) Physik. 2 St. Prof. Czwalina. Nach kurzer Wiederholung des allgemeinen Theils nach Kries, die Lehre von der Wärme und vom Licht.
- k) Geschichte. 2 St. Dir. Stoc. Die mittlere Gesch. von 476—1492.
- l) Hebräisch. 2 St. Oberl. Dr. Prabucki. Wiederholung der Formenlehre, besonders beim Lesen einzelner Kapitel aus den Büchern Moses und mehrerer Psalmen.
- e) Język grecki. 6 godz. na tydz. U Profess. Wannowskiego: 2 godz. czytanie poetów: W zimowym półr. Hom. Iliada ks. X., XI, XII., w letniém Sophocl. Ajax aż do w. 1185. 4 godz. N. W. X. Dr. Prabucki. W zim. półr. Plat. Protagor. i Eutydema; w latowym Tucydidesa ks. I. r. 1—23. i II., r. 47—59. Prywatnie czytali niektórzy Plat. Eutyfrona, inni zaś drugą połowę Antigony Sofokl.; potem w ogóle nieczytane jeszcze księgi Iliady Homera. Co 2 tyg. ćwiczenie o używaniu imiesłowu.
- d) Język niemiecki. 3 godz. N. W. Gladisch. Z tych 1 godz. histor. liter. podług Pischona dawniejszą w krótkości, od §. 105—138. obszerniej; 1 godz. rozbiór krytyczny wypracowań dom. i na przemianę gram. powsz.; 1. ćwiczenia ustne rozpraw własnego układu.
- e) Język polski. 2 godz. Prof. Popliński. Wykładał historią literatury podług Wypisów J. Poplińskiego. Ćwiczenia piśmienne i rozprawy ustne.
- f) Język francuzki. 2 godz. Prof. Motty. W 1 godz. tłum. z Wypisów Idelera i Nolte części proz.; w 2. stylistyczne ćwiczenia i wiadom. o hist. litter. franc. w języku francuzkim udzielane.
- g) Filozofia. 1 godz. N. W. Gladisch. Początki o psychologii empirycznej i naukę o wyrazie, sądzeniu i wnioskowaniu.
- h) Matematyka. 4 godz. N. W. Spiller. Stereometrią i trygon. prostokr. Powtórzenie rozmaitych rodzaj. z arytmetyki. Co tydzień zadawał pytania końcem wprawy w rozwiązywaniu i też poprawiał. Uczył podług własnej doręcznej ks. Ćwiczenia w mierzeniu praktycznym wraz z nauką o rysowaniu planów, odbywane w godz. wolnych kontynuować będzie i w miesiącu Października.
- i) Fizyka. 2 godz. Prof. Czwalina. Powtórzywszy w krótkości część powszechną fizyki podług Kriesa wydał o ciepłku i świetle.
- k) Historia. 2 godz. Dyr. Stoc. Hist. średnią od 476—1492.
- l) Język hebrejski. 2 godz. N. W. X. Dr. Prabucki. Powtarzał gram. przy czytaniu niektórych rodzaj. z ksiąg. Mojżesza i wielu psalmów.

Gesang.

Dieser Unterricht wurde in 11 Stunden wöch. in fünf Abtheilungen, von denen die zwei lekten den vierstimmigen Chor bilden, von dem Gesanglehrer Lechner erteilt.

Nauka śpiewania.

Ta była dawana w 11 godz. na tydz. przez Pana Lechnera. Uczniowie podzieleni byli na 5 oddziałów, z których dwa ostatnie ćwiczone były w śpiewaniu choralnym o 4ch głosach.

Zeichen.

Dieser Unterricht wurde in acht Stunden von dem Lehrer Rabuske erteilt.

Unterricht im Turnen und Schwimmen.

Dieser Unterricht wurde an vier Tagen der Woche, unter der Beaufsichtigung des Oberl. Spiller, von dem Turnlehrer Kuhm und dem Schwimmlehrer Böck erteilt.

Rysunki.

Tych uczył Naucz. Rabuske w 8 godzinach.

Turnieje i pływanie.

Lekeye te dawane były we 4 dniach w tygodniu pod dozorem N. W. Spillera przez P. Kuhm nauczycieli turniej i P. Boeck naucz. pływania.

Inhalt der im Jahre 18⁴⁰/₄₁. ergangenen Verordnungen der vorgesezten Behörden.

Treść wydanych w roku 18⁴⁰/₄₁. rozporządzeń od Władz przełożonych.

- 1) Vom 8. Oktbr. v. J. Der Stundenplan pro 18⁴⁰/₄₁. wird genehmigt.
- 2) Vom 26. Oktbr. Die in der lateinischen Vorschule vom Dr. Blume gegebene Methode soll gründlich geprüft und darüber berichtet werden.
- 3) Mittelfst Refser. vom 24. Dezember übersendet das K. Preuß. Schul-Collegium dem Direktor den Entwurf des Reglements für die Gymnasien des Großherzogthums, der Dienstanweisung für die Direktoren und Lehrer an denselben, zur Berathung mit den Lehrern und gutachtlichen Aeußerung.
- 4) Unter dem 22. Januar d. J. forderte das K. Preuß. Schul-Collegium den Direktor auf, sich gutachtlich darüber zu äußern, ob von Seiten der Gymnasien den vom Rektor und Senate der Berliner Universität dem Königl. Minister der geistl. Angelegenheiten gethanenen und den Anfang des Winter- und Sommer Semesters bei der Universität betrefsenden Vorschlägen wesentliche Bedenken entgegen stehen.
- 5) Unter dem 15. Febr. auf höhere Veranlassung, daß die lateinischen und deutschen Arbeiten der zur Prüfung maturitatis gemeldeten Schüler während des letzten Schuljahres aufbewahrt werden sollen, damit der Commissarius regius sie erforderlichen Falls ansehen könnte.
- 6) Vom 15. Mai d. J. wird verordnet, daß ohne Erlaubniß des Direktors und des Präfects des Alumnats, so wie ohne Genehmigung des K. Prov.-Schul-Collegiums, kein Alumnus Privatstunden oder Correpetitionen übernehmen darf.
- 7) Dem Refser. vom 15. Mai zufolge sollen jezt jedesmal 220 Exempl. des hiesigen Programms Behufs des Austausches der Schulprogramme eingesendet werden.
- 8) Vom 16. Juli. Der für das Marien-Gymnasium pro 18⁴²/₄₃. vollzogene Etat wird mitgetheilt.
- 9) Vom 16. Juli verordnet, daß man sich bei Abfassung der Schulprogramme nach den im Ministerial-Erlasse vom 23. August 1824. enthaltenen Vorschriften streng zu richten habe.

- 1) Z dnia 8. Października r. p. tyczy się zatwierdzenia planu lekeyi na rok 18⁴⁰/₄₁.
- 2) Z dnia 26. Paźdz. zaleca, aby w wydanej przez Dr. Blume ks. pod nazwą „lat. Vorschule“ wskazanią metodę gruntownie zglebić i względem tego sprawę zładz.
- 3) Pod dn. 24. Grudnia przesyła Pr. Rada Szkólna Dyrektorowi projekt do nowej instrukcyi dla Gimnazjów W. X. Poznańskiego z wykazem obowiązków Dyrektora i nauczycieli, aby się nad nim z nauczycielami narodzić i skutku tej narady donieść.
- 4) Pod dniem 22. Stycznia r. b. wezwwała P. Rada Szkólna Dyrektora do sprawozdania, czyliby ze strony Gimnazjów nie zachodziły jakie trudności przeciw wnioskowi przez Akademię Berlińską JW. Ministrowi oświecenia uczynionemu i zmiany kursów półrocznych na Akademiach tyeżącemu się.
- 5) W skutek polecenia wyższej władzy nakazuje P. R. S. pod dniem 15. Lut., aby wypracowania łacińskie i niemieckie uczniów podających się do popisu dojrzałości z ostatniego roku zachować, końcem pokazania ich Król. Kommissarzowi, gdyby tego zażądał.
- 6) Reskrypt z dnia 15. Maja r. b. stanowi Pr. Rada Szkólna, iż oprócz pozwolenia od Dyrektora i Prefekta Alumnatu, potrzebne jest zatwierdzenie Rady Szkólnej, jeżeliby który Alumnus chciał dawać prywatne lekeye lub trudnić się korrepetycjami.
- 7) Pod dniem 15. Maja nakazuje P. Rada Szkólna, aby odtąd corocznie przysylać 220 exempl. tutejszego programu dla innych Gimnazjów należących do związku programów.
- 8) Zatwierdzony od najwyższej władzy etat dla Gimnazjum M. Magdal. na lata 18⁴²/₄₃. przesłany został pod dn. 16. Lipca.
- 9) Z dnia 16. Lipca pakazuje, aby się przy układaniu programów ściśle stósować do przepisów w Reskr. Ministeryalnym z dnia 23. Sierpnia 1824. wyrażonych.

B.

Chronik.

Das laufende Schuljahr wurde am 10. Oktober v. J. mit einem feierlichen Gottesdienste eröffnet.

Die Vorlesung und Erklärung der Schulgesetze fand in jeder Klasse beim Beginn jedes Semesters statt.

Der Schulamts-Candidat Adam Karwowski, der die facultas docendi zur Ertheilung des mathematischen und physikal. Unterrichts auch in den oberen Klassen eines Gymnasiums erhalten hat, trat mit Genehmigung des K. Preuss. Schul-Collegii sein Probejahr zu Michaelis v. J. an.

Der Schulamts-Candidat Schwewiński, dessen Probejahr zu Michaelis v. J. zu Ende ging, ertheilte auch in diesem Jahre Unterricht in 13 St. w. gegen eine demselben auf den Antrag des K. Preuss. Schul-Collegii vom K. Hohen Ministerio bewilligte Remuneration.

Auch hat der Schulamts-Cand. Dr. Cegielski nach Beendigung seines Probejahres zu Ostern d. J. an der Anstalt ferner Unterricht ertheilt und wurde für die während seines Probejahres ertheilten Mehrstunden mit 100 Rthlr. remunerirt.

Der Gesanglehrer Lechner hat auf den Antrag des K. Prov.-Schul.-Coll. eine Remuneration von 27 Rthlr. 15 Sgr. erhalten.

Der Oberl. Gladisch erhielt nicht nur den zu seiner Badereise nachgesuchten, die diesjährigen Sommerferien um 14 Tage überschreitenden Urlaub, sondern auch zu den Kosten seiner Badereise auf den Antrag des K. Prov.-Schul.-Coll. höheren Orts eine Unterstützung von 120 Rthlr. aus den Prov.-Schul.-Fonds.

Se. Majestät der König haben auf den Antrag des K. Prov.-Schul.-Collegii dem Zeichenlehrer Rabuske eine Unterstützung von 40 Rthlr. zum Behufe einer Badereise aus der Regierungs-Haupt-Kasse zu bewilligen geruht.

Der Königl. General-Superintendent und Evangel. Bischof der Provinz, Herr Dr. Freymark, beehrte uns auch in diesem Jahre drei Mal mit seinem Besuche und wohnte dem Evangel. Religions-Unterrichte bei.

Am 15. Oktober wurde der Geburtstag Sr. Majestät des Königs Friedrich Wilhelm IV. feierlich begangen. — Am 11 Uhr versammelten sich Lehrer, Schüler, Königl. und Stadt-Behörden in dem mit Laubgewinde

Kronika.

Biežący rok rozpoczął się dnia 10. Października uroczystym nabożeństwem.

Prawa szkolne przeczytane i objaśnione były uczniom w każdej klasie z osobna na początku każdego półroczia.

Kandydat stanu nauczycielskiego P. Adam Karwowski usposobiony do uczenia matematyki i fizyki we wszystkich klassach, rozpoczął za pozwoleniem P. Rady Szkólnej rok próby od Ś. Michała r. p.

P. Kandydat Schwewiński ukończywszy rok próby na Ś. Michał r. p. dawał i w tym roku 13 godz. za wynagrodzeniem od W. Ministerium na wniosek P. Rady Szkólnej wyznaczonem.

Również i Kandydat P. Dr. Cegielski po odbyciu roku swego próby na Wielkanoc r. b. dawał lekcye i po W. Noey aż dotąd i został za dawanie więcej lekeyi w ciągu roku próby 100 Tal. wynagrodzonym.

Nauczyciel śpiewów P. Lechner otrzymał na wniosek P. Rady Szkólnej 27 Tal. i 15 sgr. w gratyfikacyi.

Pr. Rada Szkólna udzieliła P. Gladischowi N. W. nietylko dwutygodniowy urlop nad wakacje do podróży do wód, lecz też i wyjednana dla niego u W. Ministerium na kosztą tej podróży 120 Tal. z funduszów prowinc. szkolnych.

Najjaśniejszy Pan raczył, na wniosek P. Rady Szkólnej, Nauczycielowi rysunków Rabuske, jako wsparcie na podróż do wód 40 Tal. z kassy główniej Regeneyiniej przeznaczyć.

Królewski Generalny Superintendent i Biskup ewangelicki Wny. Dr. Freymark odwiedził i w tym roku potrzy razy nasz instytut i znajdował się na lekeyach religii ewangel.

Dnia 15go Października obchodziliśmy uroczyste dzień urodzin Najjaśniejszego Króla Fr. Wilh. IV. — O godzinie 11tej zbrali się nauczyciele, uczniowie, urzędnicy Królewscy i miastą w sali popisowej

und Blumenkränzen, welche die Büste Sr. Majestät umgaben, festlich geschmückten Prüfungssaale, wo die Schüler eine zur Feier des hohen Geburtstages von dem Oberl. Dr. Hoffmann verfasste, oben S. 20. mitgetheilte Ode unter Instrumental-Begleitung sangen, hielt der Lehrer Figurski eine der Wichtigkeit des Tages angemessene Rede. Den Beschluß machte der Choral: „Salvum fac regem.“

Am 23. August besuchte der Königl. Ober-Präsident der Provinz, Herr Graf v. Arnim, das Gymnasium mit seinem Besuche und wohnte von 8—12½ Uhr dem Unterrichte in den meisten Klassen bei, gerubete auch selbst, durch einzelne an die Schüler gerichtete Fragen sich von dem Standpunkte der einzelnen Klassen zu überzeugen. — Hierauf nahm derselbe auch das Lokale des Alumnats und der Convikte in Augenschein und erkundigte sich sorgfältig nach den diesfälligen Einrichtungen.

ozdobionej wieńcami z liścia i kwiatów z uwieńczonem popiersiem N. Pana, gdzie po odśpiewaniu przez uczniów, na karcie 20. udzielonej ody, przez N. W. P. Dr. Hoffmann umyślnie na ten świetny obrządek ułożonej przy odgłosie muzyki, miał P. Nauczyciel Figurski stósowną do téj uroczystosci mowę. Ten uroczysty obchód zakończył się śpiewem: „Salvum fac regem.“

Prezes naczelny JW. Hrabia Arnim raczył odwiedzić dnia 23go Sierpnia szkoły i znajdować się na lekeyach w wielu klassach od 8—12½ godziny. Chcąc się przekonać o stanie pojedynczych klass zadawał sam rozmaite pytania uczniom. Po ukończonej rewizyi oglądał mieszkania Alumnów i konwiktatorów i wchodził troskliwie w szczegóły dotyczące się urzędowania rzeczonych instytutów.

C.

Statystische Uebersicht.

Wykaz statystyczny.

1) Die Anzahl der Schüler in den einzelnen Klassen betrug im Laufe des Schuljahres 393, worunter 87 Neu-Aufgenommene.

2) Vom Schulgelde waren, incl. der Alumnen, an 105 Schüler befreit gewesen.

3) Abgegangen sind im Laufe des Jahres zu ändern Anstalten oder haben eine andere Lebensart erwählt 22; haben auf den Rath der Lehrer wegen weniger Anlagen, mangelhaften Fleißes oder schlechter Führung die Anstalt verlassen 13; gestorben ist einer aus Unter-Tertia; gingen und gehen zur Universität 15 ab.

Summa der Abgegangenen 51.

4) Sind jetzt am Schlusse des Jahres 342.

5) Unter dem Vorſiße des Königl. Kommissarius, Herrn Regierungs- und Schulraths Canonicus Dr. Buslaw, sind zu Ostern 2 Primaner und 1 Auswärtiger, und am 10. und 11. September 19 Primaner und 1 Auswärtiger geprüft und von diesen folgende für reif befunden worden, als:

1) Liczba uczniów w pojedynczych klassach wynosiła w ciągu roku szkolnego 393, a między tymi było 87 nowo przyjętych.

2) Prócz Alumnów uwolnion. od opłaty szkolnej 65 uczniów.

3) Odeszło w ciągu roku do innych szkół, lub obralo sobie inny zawód życia 22; za radą nauczycieli z przyczyny małych zdolności, niedostatecznej pilności lub złego sprawowania się 13; umarł jeden z kl. III; odeszło na uniwersytet na Wielkanoc 2, odchodzi teraz 13, ogółem 15.

Summa ogólna wyszłych ze szkół 51.

4) Pozostaje się na końcu roku 342.

5) Pod przewodnictwem Wgo. Konsyliarza Rejenyi X. Kanonika Dr. Busława składało na W. Noc 2, a teraz 19 uczniów z kl. najwyższej, i oprócz tych, dwóch obcych, popis dojrzałości, lecz tylko następujący za usposobionych do Akademii uznani zostali:

Vor- und Zuname, und Geburtsort. Imię i nazwisko i miejsce urodzenia.	Religion. Religia.	Alter. Wiek.	War auf dem Gymn. Uczęszczał do Gimn.	Universität. Udaje się na Uniwersytet.	Fakultät. Wydział.
			überhaupt ogółem	in Prima w klasie pierwszėj	
Zu Ostern d. J.:					
1) Stanislaus Weclawski aus Meseritz .	Kathol.	19½	9	2	Denn Breslau — Philologie Jura —
2) Heinrich Batiché aus Frankfurt	Evangel.	20½	4	2	
3) Robert Rappolt (ein Auswärtiger) . .	—	—	—	—	
Zu Michaelis d. J.:					
4) Eduard Bulczyński aus Pudewitz . .	Kathol.	21	7	2	} In das hies. } geistliche } Seminar } Theologie } } In das hies. } geistl. Sem. } Berlin } Jura } Philologie } Medicin } dito } Jura } —
5) Anton Gerthch aus Luschwitz	dito	21	7½	2	
6) Martin Junke aus Freudenfiet	dito	23	9	2	
7) Anton Rożanski aus Radwonki	dito	23	9	2	
8) Joseph Szafarkiewicz aus Socanowo .	dito	20	8	2	
9) Symphorion v. Tomicki aus Budziszewo	dito	21	9	2	
10) Joseph Westphal aus Riege	dito	20	9	2	
11) Nepomuk Wittan aus Posen	dito	20	8	2	
12) Ludwig Jagielski aus Samter	dito	20	8	2	
13) Anton Malecki aus Obiezierz	dito	20	7	2	
14) Daniel Rabski aus Neustadt	dito	21	8	2	
15) Nepomuk Radziejewski aus Posen . .	dito	22	8	2	
16) Heinrich Szuman aus Wladyslawow . .	dito	19	9	2	
17) Nep. v. Kurowski (ein Auswärtiger) .	—	—	—	—	

I. Uebersicht der statistischen Verhältnisse des Gymnasii in dem Schuljahre vom 10. Oktbr. 1840. bis Ende September 1841.

I. Wykaz stósunków statystycznych Gymnazyum w roku szkolnym od 10. Pazdzier-nika 1840. do końca Września 1841.

Lehrer. Nauczyciele.	Stundenzahl eines jeden Lehrers in den einzelnen Klassen. Liczba godzin każdego Nauczyciela w każdej z osobna klasie.							
	VI.	V.	IV a.	IV b.	III b.	III a.	II.	I.
	Summa.							
1) Director Stoc	1	1	3	1	2	—	2	2
2) Professor Czwalina	2	6	1	3	3	—	2	2
3) " v. Wannowski	—	—	—	—	—	6	—	10
4) " Motth	2	2	2	—	2	4	2	2
5) " Poplinski	—	—	—	8	2	2	2	2
6) Oberlehrer Gladiſch	—	—	—	—	—	13	—	4
7) " Spiller	—	—	—	—	3	3	4	4
8) " Dr. Hoffmann	—	—	—	—	—	—	18	—
9) " Dr. Prabucki	2	2	2	—	2	—	4	8
10) Lehrer Eichowicz	17	—	3	—	—	—	—	—
11) " Januskowski	—	—	3	—	16	—	—	—
12) " Figurski	4	14	—	—	—	—	—	—
13) Zeichenlehrer Rabuske	2	2	1	1	1	1	—	—
14) Gesanglehrer Lechner	2	2	1	1	1	1	1	—
Außerordentliche Lehrer:								
1) Der Contr. Schönborn, evang. Rel.-Lehrer	—	—	—	—	—	—	—	6
2) " Schulamts-Cand. Schwewinski	—	—	13	—	—	—	—	13
3) " " Dr. Cegielski	—	—	—	10	—	—	—	10
4) " " " Karwowski	—	3	3	3	—	—	—	9

II. Allgemeiner Lehrplan.

II. Plan nauk ogólny.

Unterrichts-Gegenstände Przedmioty nauk.		Stundenzahl in jeder Klasse. Liczba godzin w każdej klasie.							
		VI.	V.	IV a.	IV b.	III b.	III a.	II.	I.
Kathol. Rel. = Unterricht.	Religia katolicka	2	2	2	2	2	2	2	12
Evangel. " "	" ewangelicka	—	2	—	—	2	—	2	6
Hebräisch	Język hebrejski	—	—	—	—	—	1	2	3
Griechisch	" greeki	—	—	5	5	6	6	6	34
Lateinisch	" łaciński	7	8	8	8	8	8	8	63
Deutsch	" niemiecki	5	4	3	3	2	2	2	23
Polnisch	" polski	3	3	3	3	2	2	2	20
Französisch	" francuzki	—	—	2	2	2	2	2	12
Propädeutik	Filozofia	—	—	—	—	—	—	2	2
Mathematik	Matematyka	4	4	3	3	3	3	4	28
Physik	Fizyka	—	—	—	—	—	—	2	4
Naturgeschichte	Historia naturalna	2	2	2	2	2	2	—	12
Geschichte u. Geographie	" powszechna i jeogr.	3	3	2	2	3	3	3	21
Kalligraphie	Kalligrafia	2	2	—	—	—	—	—	4
Zeichnen	Rysunki	2	2	1	1	2	—	—	8
Gesang	Nauka śpiewania	2	2	1	1	1	1	—	9
Summa . . .		32	32	32	32	33	33	33	34
									261

III. Verhältnisse — Stósunki

a) der Schüler. Uczniów.						b) der Abiturienten. Udających się na Uniwersytet.			
Waren in der Klasse: Było w klasie:	Im Beginn des Schul- jahres. Na początku roku szkol- nego.	Burden im Laufe des Schul- jahres aufgenommen Przyjęto do szkół w cia- gu roku.	In Summa. Ogółem.	Sind im Laufe des Schul- jahres abgegangen. Odeszło w ciągu roku szkolnego.	Sind am Schlusse des Schuljahres. Jest na końcu roku szkolnego.	Es sind entlassen. Wyszło na Uni- wersytet	Studiren wo? Udali się do?	Welche Wissen- schaften? Jakich umiejętno- ści.	Summa.
In VI.	14	39	53	1	52	15	In dem hies. geistlichen Se- minar	Theologie.	7
" V.	42	27	69	3	66		Bonn	Philologie	1
" IV a.	37	11	48	4	44		Berlin	dito	1
" IV b.	37	4	41	2	39		dito	Jura	3
" III b.	62	—	62	13	49		Breslau	Medicin	2
" III a.	34	4	38	4	34		dito	Theologie	1
" II.	40	1	41	5	36				
" I.	40	1	41	19	22				
Summa . . .	306	87	393	51	342				

D.

Stand des Lehrapparats.

- 1) Die zur Vermehrung der Gymnasial-Bibliothek bestimmten 100 Rthlr., so wie die zur Vermehrung des physikalischen Kabinetts ausgegebenen 50 Rthlr. jährlich, sind ausgegeben worden.

An erfreulichen Geschenken hat außerdem

- a) die Gymn. Bibliothek erhalten vom Königl. hohen vorgeordneten Ministerio: 1 Exemp. der Kortmannschen Wandkarte von Deutschland; den 24. und 25. Band des encyclop. Wörterbuchs der medizinischen Wissenschaften;
b) für die Schüler-Lese-Bibliothek von dem Redakteur des hiesigen liter. Wochenblatts, Herrn Anton Bowski:

1) 3 Exempl. Tygodnika literackiego. 2) Pisma rozmaite i poezye Woronicza. Tomów 8. 3) Stefan Czarniecki — w 2 tomach — Czaykowskiego. 4) Dumki A. Bielowskiego i L. Siemieńskiego. 5) Panowanie Stanisława Augusta przez Lelewela. 6) Pieśni ludu Krakowskiego. 7) Pamiętka po do-
brym ojcu p. Sierocińskiego. 8) Poezye M. Jesierskiego. 9) Powieści Wielkopolskie Berwińskiego.

Ein Ungenannter hat für arme Schüler 43 St. Schreibebücher, 15 D. Schreibfedern und 16 Bleistifte geschenkt. Für alle diese Geschenke sagt das Gymnasium den hohen Behörden und den einzelnen Wohlthätern den innigsten Dank.

- 2) Die zum Ankauf von Landkarten, Zeichnungen und Vorlegeblätter bestimmten 29 Rthlr. jährlich sind nach dem Bedürfnisse der Anstalt verwendet worden.
3) Zur Schüler-Lese-Bibliothek sind pro 1840. 78 Rthlr. 12 Sgr. 6 Pf. eingegangen, davon sind 25 Rthlr. 12 Sgr. 9 Pf. ausgegeben, bleiben im Bestande 52 Rthlr. 29 Sgr. 9 Pf.
4) In dem vor 6 Jahren durch die Gnade Sr. Hochseligen Majestät des Königs für die Schüler, welche sich dem katholischen geistlichen Stande widmen wollen, errichteten und mit dem Gymnasio verbundenen Alumnate wurden 40 frei unterhalten.
5) Von Sr. Erzb. Gnaden dem Erzbischof von Osnabrück und Posen, Herrn v. Dunin, erhalten seit einigen Jahren viele arme Schüler Unterstützung in baarem Gelde.
6) Zur Unterstützung armer Schüler befinden sich bei dem Gymnasio vier Stiftungen von adlichen Familien und eine von bürgerlicher, worin jetzt 25 Schüler unterhalten werden. Die v. Lubrański'sche Stiftung, unter der Verwaltung des Direktors, hat an Capital 13,700 Rtl. zu 5 pCt. und wird in diesem Jahre um 100 Rtl. Capital vermehrt werden.
7) Zu Schulbüchern für fleißige und unbemittelte Schüler werden die Zinsen des dazu bestimmten Capitals im Betrage von 37 Rthlr. 15 Sgr. für das Jahr 1841 verwendet werden.

Stan biblioteki.

- 1) Przeznaczone etatem rocznie Tal. 100 na pomnożenie biblioteki, jako i 50 Tal. dla gabinetu fizyki wydane zostały.

W upominku otrzymaliśmy:

- a) dla biblioteki Gimm. od Wysokiego Królewsk. Ministerium oświecenia mapę Niemiec wydania Kortmana; 24. i 25. tom Słownika encyclop. nauk lekarskich;
b) do czytelnii uczniów: od Redaktora Tygodnika literackiego W. Antoniego Woykowskiego:

Beziemny przesłał dla uczniów ubogich: 43 sextern, 15 pazeck piór i 16 ołówków.

Za wszystkie te podarunki otrzymane składam imieniem Gimnazjum tak dostojnym władzom, jako i pojedynczym dobroczyńcom uniżone dzięki.

- 2) Przeznaczone etatem rocznie 29 Tal. na zakupienie mapp, rysunków i kalligr., wydane zostały podług potrzeby Instytutu.
3) Na bibliotekę uczniów wpłynęło do kassy za rok 1840. 78 Tal. 12 sgr. 6 fen. Z tych wydało się 25 Tal. 12 sgr. 9 fen., jest w remanencie 52 Tal. 29 sgr. 9 fen.
4) W Alumnacie przed sześciu laty z łaski Najjaśn. Króla ś. p. utworzonym dla uczniów poświęcających się stanowi duchownemu katolickiemu, było w tym roku 40 uczniów.
5) Z łaski Arcybiskupa archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej JW. Dunin otrzymuje od lat kilku wielu biednych uczniów wsparcie w gotówce.
6) Dla wsparcia ubogich uczniów znajdują się 4 fundacye dla szlachty i jedna dla uczniów miejskiego stanu, na których się 25 uczniów mieści. Fundusz Lubrański, pod zarządem Dyrektora, mający już w kapitale 13,700 Tal. po 5 od sta, powiększy się w tym roku o 100 Tal.

- 7) Na zakupienie ksiąg szkolnych dla uczniów pilnych i ubogich otrzymamy za rok 1841. w provizji od kapitału na ten cel przeznaczonego 37 Tal. 15 sgr.

E.

Ordnung der öffentlichen Prüfung und Redeübungen. Porządek popisu publicznego i mów.

Dienstag, den 28. September.

Vormittags.

Die Prüfung wird mit einem Gesang: „Veni Creator“ von den Schülern unter Leitung des Gesanglehrers Lechner eröffnet.

Sexta.

Von 8 — 8½ Religion. Oberlehrer Dr. Prabucki.

„ 8½ — 9 Latein. } Lehrer Cichowicz.

„ 9 — 9½ Deutsch. }

Quinta.

Von 9½ — 10½ Latein. Lehrer Figurski.

„ 10½ — 11 Geographie. Prof. Czwalina.

Quarta a.

Von 11 — 12 Latein. Kand. Schwewiński.

„ 12 — 12½ Geschichte. Dir. Stoc.

„ 12½ — 1 Mathematik. Kand. Karwowski.

Quarta b.

Nachmittags.

Von 3 — 3¼ Griechisch. Kand. Dr. Cegielski.

„ 3¼ — 4½ Latein. Prof. Popliński.

„ 4½ — 5 Polnisch. Kand. Dr. Cegielski.

Unter-Tertia.

Von 5 — 6 Latein. Lehrer Januskowski.

Mittwoch, den 29. September.

Vormittags.

Unter-Tertia.

Von 8 — 8½ Religion. Oberlehrer Dr. Prabucki.

„ 8½ — 9 Französisch. Prof. Motty.

Ober-Tertia.

Von 9 — 10 Latein. Prof. v. Wannowski.

„ 10 — 10½ Geschichte. Oberlehrer Gladisch.

„ 10½ — 11 Botanik. Prof. Motty.

Secunda.

Von 11 — 12 Latein. Oberlehrer Dr. Hoffmann.

„ 12 — 1 Polnisch. Prof. Popliński.

Secunda.

Nachmittags.

Von 3 — 3¼ Griechisch. Oberlehrer Dr. Hoffmann.

Prima.

Von 3¼ — 4½ Latein. Prof. v. Wannowski.

„ 4½ — 5½ Mathematik. Oberlehrer Spiller.

„ 5½ — 6 Deutsche Litter. Geschichte.

Nach der Prüfung einer jeden Klasse werden Deklamationen vorgelesen, und zwar:

We Wtorek, dnia 28. Września.

Z rana.

Przy otwarciu popisu śpiewać będą uczniowie pod przewodnictwem Naucz. Lechnera hymn:

„Przydź Duchu Śty.”

Klasa VI.

Od 8 — 8½ Religia. N. W. X. Dr. Prabucki.

„ 8½ — 9 Język łaciński } N. Cichowicz.

„ 9 — 9½ „ niemiecki }

Klasa V.

Od 9½ — 10½ Język łaciński. N. Figurski.

„ 10½ — 11 Jeografia. Prof. Czwalina.

Klasa IV. a.

Od 11 — 12 Język łaciński. Kand. Schwewiński.

„ 12 — 12½ Historia. Dyr. Stoc.

„ 12½ — 1 Matematyka. Kand. Karwowski.

Klasa IV. b.

Popołudniu.

Od 3 — 3¼ Język grecki. Kand. Dr. Cegielski.

„ 3¼ — 4½ „ łaciński. Prof. Popliński.

„ 4½ — 5 „ polski. Kand. Dr. Cegielski.

Klasa III. oddz. niższego.

Od 5 — 6 Język łaciński. N. Januskowski.

We Środę, dnia 29. Września.

Z rana.

Klasa III. oddz. niższego.

Od 8 — 8½ Religia. N. W. X. Dr. Prabucki.

„ 8½ — 9 Język francuzki. Prof. Motty.

Klasa III. oddz. wyższego.

Od 9 — 10 Język łaciński. Prof. Wannowski.

„ 10 — 10½ Historia. N. W. Gladisch.

„ 10½ — 11 Botanika. Prof. Motty.

Klasa II.

Od 11 — 12 Język łaciński. N. W. Dr. Hoffmann.

„ 12 — 1 „ polski. Prof. Popliński.

Klasa II.

Po południu.

Od 3 — 3¼ Język grecki. N. W. Dr. Hoffmann.

Klasa I.

Od 3¼ — 4½ Język łaciński. Prof. Wannowski.

„ 4½ — 5½ Matematyka. N. W. Spiller.

„ 5½ — 6 Hist. lit. niem. N. W. Gladisch.

Po ukończonym popisie każdej klasy nastapia deklamacye, i tak deklamować będzie:

aus VI. Berwiński polnisch: „Zarozumienie.“

Stiller deutsch: „Der Sonnenzeiger und die Glockenuhr.“

V. Rymarkiewicz polnisch: „Germek.“

Szuman deutsch: „Ibrahim.“

IV. a. Dziekoński deutsch: „Columbus“ von Louise Brachmann.

b. Jarochowski polnisch: „Zalety ziemi polskiej.“

IV. b. Rembowski deutsch: „Der getreue Hund.“

Klepaczewski polnisch: „Polowanie“ z Mickiewicza.

Unter-III. Szuman deutsch: „Das Glück von Edenhall“ von Uhlend.

Karpiński polnisch: „Bieda z nędzą“ p. Woycieckiego.

b. Przyluski französisch: „La bataille d'Hastings“ p. Thierry.

Ober-III. Rymarkiewicz deutsch: „Conradins Klage auf dem Schlosse zu Astura.“

Wiese polnisch: „Burza“ p. Mickiewicza.

b. Tarzanowski französisch: „La tempeste“ p. Delille traduction de l'Eneide.

II. Maron deutsch: „Des Harners Schwanengesang“ von ihm gedichtet.

b. Zychliński polnisch: „Stefan Czarnecki“ p. Niemcewicza.

Rosenberg französisch: Auszug aus der Attalie, Tragödie von Racine.

Nach der Prüfung begeben sich die Schüler in ihre Klassen, wo ihnen die halbjährigen Zeugnisse durch die Ordinarien eingehändigt werden.

Die kalligraphischen Probefchriften und Probezeichnungen liegen während der ganzen Prüfung zur Ansicht vor.

Po ukończonym popisie udadzą się uczniowie do swych klass, gdzie od PP. Ordynaryszów otrzymają zaświadczenie półroczne.

Wzory pisanja i rysunki leżą podczas popisu do przejrzenia.

Donnerstag, den 30. September.

We Czwartek, dnia 30. Września.

Schlussfeierlichkeit.

Koniec uroczystości.

Um 9 Uhr Vormittags.

Zrana od godziny 9tej.

- 1) Chorgefang aus dem Oratorium: „Der Tod Jesu“ von Grauen. „Wie herrlich ist die neue Welt etc.“ „Die Him-mel rühmen des Ewigen Ehr.“
- 2) Rede in deutscher Sprache von dem Primaner Szuman: 2) mowa w niemieckim języku — Szuman: „Ueber den Minnengesang.“
- 3) Vertheilung der Prämiënbücher.
- 3) Rozdanie nagród.
- 4) Rede in polnischer Sprache von dem Prim. Malecki: 4) W polskim języku mówić będzie Malecki: „O życiu i pismach Adama Mickiewicza.“
- 5) Die Verseßungen werden vorgelesen.
- 5) Przeczytanie promocyj.
- 6) Abschiedsrede in lateinischer Sprache von dem Prim. Jagielski: 6) Mowa w łacińskim języku na pożegnanie — Jagielski: „Laudes Sierbievii.“

worauf ihm der Primaner v. Koczorowski im Namen der Zurückbleibenden antwortet.

na którą mu odpowie imieniem pozostających uczeń kl. 1ej Koczorowski.

- 7) Einhändigung der Maturitäts-Zeugnisse durch den Direktor.
- 7) Wręczenie zaświadczeń dojrzałości przez Dyrektora.

- 1) Zur Prüfung neu aufzunehmender Schüler ist der 4. 5. und 6. Oktober bestimmt.

- 1) Dnia 4. 5. i 6. Października odbywać się będzie examen z nowoprzybywającymi do szkół.

- 2) Das neue Schuljahr beginnt mit dem 9. Oktober um 10 Uhr mit einem feierlichen Gottesdienste und Predigt in der hiesigen Pfarrkirche.

- 2) Bieg nowy nauk rozpocznie się dnia 9. Października o godz. 10tej przy uroczystem nabożeństwie i kazaniu w tutejszym kościele farnym.

Posen, den 15. September 1841.

W Poznaniu, dnia 15. Września 1841.

St o c.

St o c.

